

СЛОВО ПРОСВІТИ

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

15 (392), 12—18 квітня 2007

Фото Олександра Литвиненка

ГАРЯЧА ТЕМА

Петро АНТОНЕНКО

Істерія від безсилля і вседозволеності... Так коротко можна назвати той шабаш, який влаштувала кризова парламентська коаліція і її прибічники в перший тиждень по виходу Указу Президента про припинення повноважень Верховної Ради України. Досить подивитися на розпущений парламент і почитати головний друкований орган коаліції — газету "Сьогодні".

Почнімо з останнього. То окрема тема — як поводяться засоби інформації — так зване дзеркало суспільства, у складні суспільні моменти. І такий аналіз — хто, що, коли й де мовить — треба буде колись робити. Поки що — коротко. Якщо головним політкомментатором газети стає сумнозвісний Олесь Бузина, зриваючись уже й на примітивне хамство, то тут усе зрозуміло. Якщо ідеологом 1-ої сторінки стає "хіромант-астролог" Павло Глоба, теж, як кажуть, приїхали. Правда, деякі випадки хіромантів, мабуть, не варто залишати непоміченими. Приміром, коли 4 квітня газета відкриває 1-шу сторінку гаслом "Павел Глоба прогнозирует 10 дней с кровью" (останні слова виділено червоним кольором), то запитання: це констатація чи заклик і провокування?

А тепер загляньмо в парламент. У залу засідань. Бо парламенту як органу не існує з 3 квітня, дня оприлюднення Указу. В цих стінах, у численних "Сьогодні" (друкованих і телевізійних), на галасливих мітингах кризова коаліція проштовхує таку тезу: "Парламент розпускають лише за статтею 90 Конституції". Намагання схватися за цю тезу — звичайне політшулерство. За ст. 90 Президент ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ розпустити парламент у трьох означених статтею ситуаціях. Але це зовсім не означає, що ЛИШЕ ЗА ЦІЄЮ статтею. Є більш загальна норма у ст. 102 Конституції, за якою Президент, саме як її гарант, має право і повинен припинити діяльність будь-яких установ і органів у разі

РОЗПУЩЕНІ...

їх неконституційних дій. Так, конституційні дії чи ні — вирішує Конституційний Суд. Наразі коаліціанти кивають лише на статтю 90, водночас використовуючи парламентську трибуну для антипрезидентської пропаганди.

Відтак усі так звані засідання парламенту, так звані його постанови є просто агітаційним піаром. Чи ж не звідси — брутальність виступів Ю. Болдирєва, І. Бокоча, інших, що доходять до хамства з державної трибуни. Чи не звідси — маразм підписа-

них Морозом деяких "постанов". Скажімо, про відновлення колишньої Центральної виборчої комісії у складі, що діяв до грудня 2004 року. Зверніть увагу: йдеться не про призначення нового Центровиборчого в старому складі на чолі з Ківаловим (псевдонім "Серьожа-Підрахуй"), а про його відновлення. Але вдумаймося: якщо парламент "відновив" ЦВК Ківалова, то як же бути з легітимністю всіх подальших рішень ЦВК Давидовича? Включаючи визнання результатів торішніх виборів парламенту.

Значить, парламент сам себе уже оголосив нелегітимним?

Або претензії на зміну керівництва силових відомств. Призначати їх можна лише за поданням Президента.

Сумно, смішно і обурливо дивитися на ці та інші постанови, звернення до Папи Римського, посилення на Російську Думу і таке інше.

Якби ж то лише цим обмежувався тиск на суспільство витіями розпущеного парламенту: але заява 5 суддів Конституційного Суду про те, що на них чиниться тиск із трибуни Верховної Ради, це вже дуже серйозно. Так само, як і постійні заклики до невиконання Указу Президента, нагнітання суспільної атмосфери, підбурювання звезених до столиці мітингувальників на блокування Адміністрації Президента свідчать, що антидержавні тенденції, розпочавшись із неконституційних методів формування більшості у Верховній Раді, ширяться на всю Україну, загрожуючи громадянському спокою і безпеці населення.

Василь СИМОНЕНКО

ДО СУЄСЛОВІВ

Навіщо метушитися? Для чого
Обстоювати власну правоту,
Хвалити свої діяння і дороги,
Виправдувати мотиви і мету?

Здається, наче просите пощади
В історії, що горда і німа, —
Вона ж однак без вашої поради
Вам вирок винесе сама.

Вона словесні розметає шати,
Каміння лжі прониже, мов бурав,
Ви перед нею будете стояти
Не в тогах слів —
У трусиках із справ.

26.03.1962

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ З ВОЛОДИМИРОМ ЯВОРІВСЬКИМ

3

ПРОДОВЖЕННЯ РОМАНУ ЮРІЯ ІЛЛЕНКА

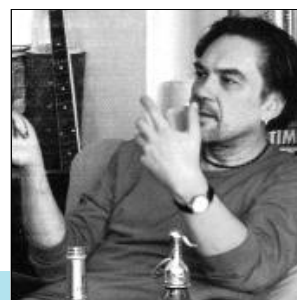
10–11

БОРИС ОЛІЙНИК — ТВО- РЕЦЬ ФОНДУ КУЛЬТУРИ

12

ТАЄМНИЦЯ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

14

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

ЛУГАНЩИНА ЗУСТРІЛА ПРЕЗИДЕНТА

Основними питаннями соціального змісту, що порушувалися під час прес-конференції, були перспективи діяльності холдингової компанії “Луганськтепловоз” (Віктор Ющенко висловився категорично проти ймовірного продажу підприємства — колишнього флагмана транспортного машинобудування СРСР — у приватні руки) та проблеми функціонування вугільної галузі. Після прес-конференції відбулася годинна зустріч Президента України з провідними представниками національно-демократичної громадськості Луганщини. Найбільшу увагу проблемі національно-державного будівництва в нашому краї приділив голова Луганського обласного об'єднання “Просвіти” Володимир Семистяга (крім нього — єдиного представника громадських структур — на зустріч із Президентом були запрошені керівники обласних організацій “Батьківщини”, НСНУ та Партії захисників Вітчизни).

Володимир Семистяга, зокрема, наголосив, що для розбудови й утвердження незалежної Української державності конче необхідний стратегічний план розвитку України. Саме брак такого плану є однією з причин закореніння багатьох соціально-економічних і національно-духовних проблем у державі. Голова обласного просвітянського об'єднання також підкреслив активну роль обласної виконавчої влади (президентська вертикаль) у виконанні низки державних завдань, серед них і Всеукраїнської програми “Схід і Захід разом!”. Усі учасники зустрічі були одностайними у своїй підтримці тези лідера луганських просвітян щодо засудження будь-яких форм мовного сепаратизму в Україні.

Фундаментальною проблемою українського сьогодення, на думку Володимира Семистяги, є питання національно-орієнтованої організації медіа-простору. Лідер просвітян Луганщини підкреслив, що в обласному теле- і радіоэфірі звучить російськомовних передач уп'ятеро більше, ніж державномовних. Українськомовної держав-

Наприкінці березня відбулася неординарна подія в житті Луганського краю — на терени Луганщини завітав Президент України Віктор Ющенко. У досить щільній і насиченій програмі перебування Президента у Луганській області держави були відвідини шахти “Луганська”, прес-конференція для місцевих журналістів, зустріч із керівниками обласних організацій політичних партій демократичного спрямування, а також (і це стало головною подією) закладення каменя на місці спорудження майбутнього пам'ятника жертвам Голодомору — Геноциду українського народу 1932—1933 рр.

Фото з сайту Президента України

Закладення меморіального каменя на місці пам'ятника
“Жертвам Голодомору 1932—1933 років в Україні”

ної газети у краї донині немає (обласна рада це мотивує нібито відсутністю коштів на її заснування), на фінансування національної преси обласний бюджет не виділив жодної гривні, тоді як на підтримку російськомовних періодичних видань передбачено один мільйон шістсот тисяч гривень. За останні три роки в області значно збільшилася кількість російськомовних друкованих ЗМІ, що можна пояснити зухвалим ігноруванням і відвертим саботажем Луганської обласної ради Указів Президента й Постанов Уряду України в частині розвитку національного медіа-простору держави.

В електронних засобах масової інформації регулярним явищем є проведення так званих “круглих столів”, диспутів тощо, справжньою метою яких є заперечення й висміювання всього українського на Луганщині. При цьому суспільству нав'язується думка про життєву необхідність узаконення державного статусу російської мови. Особливу увагу у виступі Володимира Семистяги було приділено темі переслідування керівництвом деяких ВНЗ області, а також “незалежними” судами активістів “Просвіти”, які відстоюють своє законне право одержувати освітні послуги державною мовою. Загальне схвалення присутніх на зустрічі викликала пропозиція лідера луганських просвітян щодо присвоєння Указом Президента України звання “Герой України” (посмертно) Вікторові Третякевичу, дійсному керівникові підпільної антинацистської організації “Молода гвардія”, що діяла на теренах Луганщини в роки Другої світової війни. Такий акт Президента сприяв би підвищенню його авторитету на сході держави й став би доброю нагодою для нових відвідин Віктором Ющенком Луганської області. Квінтесенцією промови Володимира Семистяги стало повідомлення про те, що на Луганщині вже створено дієву коаліцію 23-х громадських і політичних організацій,

які об'єдналися в боротьбі проти неокучмізму, узурпації “біло-синіми” реваншистами влади в Україні й відновлення режиму беззаконня з його одіозними “поняттями”. Отже, демократичні сили східного краю навіть випередили в цій справі загальнонаціональні політичні партії та центральні структури громадських організацій. Разом із тим, голова обласного просвітянського об'єднання відзначив винятково конструктивну роль Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка в особі його голови Павла Мовчана у виконанні державницьких завдань, які стоять перед ним, та в життєво необхідній на сучасному етапі справі об'єднання українських патріотів. Особливо цінними є досягнення ВУТ “Просвіта” у видавничій діяльності, адже саме завдяки виданням ВЦ “Просвіта” бібліотечний фонд книгозбірень Луганщини останніми роками поповнився літературою на мультимедійних носіях на суму майже півмільйона гривень.

Виступ Володимира Семистяги на зустрічі з Президентом України Віктором Ющенком ще раз підтвердив ту непересічну роль і місце, яке посідає обласне просвітянське об'єднання серед громадських і політичних організацій краю. На Луганщині “Просвіта”, організація неополітична, позапартійна, в той самий час не може перебувати поза суспільно-політичним життям. Саме “Просвіта” має найширші можливості згуртувати весь український загальдовкола найважливішої стратегічної мети — утвердження національного змісту вітчизняної державності в контексті всіх без винятку регіонів країни. Про те, що це можливо, свідчить заключний акорд перебування Президента на луганських теренах: Віктор Ющенко заклав камінь на місці, де буде споруджено пам'ятник “Жертвам Голодомору 1932—1933 років в Україні”. Просвітянам вдалося, незважаючи на шалений опір місцевих владоможців, відстояти первісну ідею щодо

встановлення цього пам'ятного знака саме у сквері біля педагогічного університету — сквері, який дедалі більше набуває ознак меморіального (на території цього скверу, пізніше по-блюзнірському названого іменем “Дружби народів”, у роки кривавої сталінської диктатури масово знищували противників існуючого режиму). До речі, це стало можливим завдяки активному сприянню керівництва базового просвітянського Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, колектив якого очолює народний депутат України від фракції БЮТ, добре знайний в області просвітянин Віталій Курило. Цілком закономірно, що саме він сьогодні є основним об'єктом нагінок і безпардонного критиканства з боку обласних політичних структур, що утворюють “кризову” коаліцію.

Не всі актуальні й наболілі думки вдалося за браком часу висловити Президентові, але недоволене було передано йому особисто і його помічникам у письмовій формі.

На церемонії закладення меморіального каменя слово мала активна просвітянка, голова обласної організації Асоціації дослідників голодоморів в Україні Ірина Магрицька. Вона, зокрема, відзначила, що пошанування жертв штучних голодоморів на Луганщині ще залишається, на жаль, справою поодиноких ентузіастів (саме завдяки їм створено документальний фільм про голодомор — Геноцид українців 1932—1933 рр., який через брак фінансування поки що ніяк не може дійти до глядача), які діють, скоріше, не за сприяння державної влади, а всупереч їй. Знаково прозвучав на цьому заході виступ Президента: він ініціював подання законопроекту про кримінальну відповідальність за замовчування, заперечування та перекошування факту штучного Голодомору — Геноциду 1932—1933 років в Україні, а також Голокосту в роки Другої світової війни.

Майбутній пам'ятник має стати символом єднання та примирення громадян на поки що непевній у своїй українськості Луганщині, так само як і ознакою входження нашої області до загальноукраїнського контексту. Саме пам'ять про невинно убієнних співвітчизників має стати тим архетипом, на якому ґрунтуватимуться моральні й суспільні цінності всіх українців, усіх громадян держави незалежно від етнічного походження, політичних переконань і місця проживання. Пам'ять про замучених голодом земляків потрібна не мертвим, а живим луганцям, адже вона мусить бути критерієм їхньої соціальної зрілості й готовності до нових вагомих звершень на славу нашого краю та всієї Соборної України.

Прес-центр Луганського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Голові Верховної Ради України п. Морозу О. О. Учасників акції на захист Сергія Мельничука

ЗАЯВА

Шановний пане Голово! Учасники акції на захист Сергія Мельничука (представники 15 партій і громадських організацій України) звертаються до Вас із проханням вжити заходів для захисту конституційних і громадянських прав Сергія Андрійовича Мельничука студента Східноукраїнського національного університету (91005, м. Луганськ, вул. Лянгусова, 2, кв.70).

У листопаді 2006 року в Жовтневому районному суді Луганська Сергій Мельничук виборов право навчатись українською мовою. Як Ви розумієте, рішення суду практично не виконується. Але не тільки цей факт схвилював громадськість України. Уже через місяць після згаданих подій депутат Луганської міськради Арсен Клінчаєв у студії обласної телекомпанії ІРТА в присутності свідків побив Сергія Мельничука. Інцидент зафіксовано міліцією, потерпілому надавали медичну допомогу, а наступного дня госпіталізували. А ще через два місяці за фактом цього інциденту було порушено кримінальну справу... проти Сергія Мельничука (!?)

Потім було подання до суду слідчого Луганського міського управління міліції про призначення Мельничуку С. А. стаціонарної судово-психіатричної експертизи і рішення суду про проведення такої експертизи.

Ми вважаємо, що в цивілізованій країні навіть за умови “деякої” неврегульованості правових відносин усе-таки має бути межа цинізму та брутального ставлення до людської гідності, до прав людини, до законодавства, покликаного захищати ці права.

Згадані вище факти ми розглядаємо не як проблеми однієї людини — Мельничука С. А. Це неврегульовані проблеми нашого суспільства. Ми пропонуємо, зрештою, вимагаємо врегулювати їх. А для цього насамперед:

- 1) забезпечити право і реальну можливість громадян України на отримання освіти державною українською мовою;
- 2) припинити переслідування Сергія Мельничука (винних у переслідуванні притягнути до відповідальності);
- 3) забезпечити контроль за виконанням судового рішення про викладання у Східноукраїнському національному університеті державною мовою;
- 4) забезпечити функціонування і розвиток українського інформаційного простору (преса, телебачення, книговидавництва і т. ін.).

Заяву підписали учасники акції: від УРП Лук'яненка — член Центрального проводу **Володимир ІВАНЧЕНКО**; від Спілки офіцерів України — заступник голови Київської міської організації **Микола ОЦУН**; від ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка — відповідальний секретар **Микола НЕСТЕРЧУК**; від УНП — голова Київської міської організації **Євген ЖОВТЯК**; від Української партії — голова контрольно-ревізійної комісії **Георгій ЛУК'ЯНЧУК**; від КУНу — заступник голови Київського МО **Ю. ШЕПЕТЮК**

15 березня 2007 р.
м. Київ

ПОМ'ЯНЕМО УБІЄННИХ

28 березня 2007 року Президент України підписав Указ “Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932—1933 років в Україні”. Передбачається проведення низки заходів насамперед встановлення пам'ятників і пам'ятних знаків, проведення форуму, заснування грантів науковцям, які досліджують Голодомор, організація фотовиставок, експозицій, проведення конкурсів на кращий літературний твір, кращий фільм про події 1932—1933 років в Україні й інші заходи.

ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка вважає також за доцільне пом'янути жертв Голодоморів в Україні під час поминальних молебнів після Великодніх свят. Із цієї ініціативи Товариство звернулося до Патріарха Київського та всієї Руси-України Філарета й архієпископа Києво-Галицької метрополії УГКЦ Любомира Гузара.

Інф. “СП”

“Яка мова, такі й наші думки будуть —
МОСКОВСЬКА МОВА — МОСКОВСЬКІ ДУМКИ”.

Борис Грінченко

Іван ЗАБІЯКА,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту журналістики
Київського національного універ-
ситету імені Т. Шевченка

Щодня український передплат-
ник, слухач і ринок одержує вели-
чезну кількість інформації. І тут для
мене найважливіше, — якою мо-
вою звучить ця інформація. Саме
звучить. І не лише тому, що її чита-
ють, слухають, а тому, якої астро-
номічної кількості й потужності
продукується потік звуків у цьому
медіапросторі. У моєму розумінні
медіапростір — це ніби військовий
полігон, площа якого значно біль-
ша за площу самої України, на яко-
му відбувається війна за Україну чи
проти неї.

Особисто для мене, думаю, що
й для багатьох, мова — це живий
організм. Адже ми говоримо: “роз-
виток мови”, “мова розвивається”,
“мова змінюється” і т. ін. Отже, мо-
ва не мертва. На наше глибоке пе-
реконання, мову треба розглядати
як будь-яку іншу нерозривну скла-
дову матеріальної природи, якій
властиві також і процеси самороз-
витку.

Мова — космічний код відпо-
відної території, яким наділяється
кожна людина від час народження
на цій території.

Народна мудрість говорить:
“Наймогутніша зброя — слово”.
Згадаймо Тараса Шевченка:

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той і ті слова
Ідуть меж люди!..*

Слова — це формули цього ко-
ду, звукові комбінації, оперуючи
якими, людина спілкується, пере-
дає чи отримує інформацію. Їх у
природі в абсолюті стільки, скільки
потрібно для відображення всієї
природи. І поступово людині да-
ється можливість “відкривати”,
засвоювати ці комбінації.

Якщо людина користується цим
кодом у своєму житті, вона таким
чином сприяє духовному і мате-
ріальному розвитку даної території.

Мова кожного народу має свій
космічний код. Він сталий за своєю
формою відповідно до даної тери-
торії, але його змістова частина,
формула має властивість, як і
Всесвіт, до саморозвитку. І цей
процес такий же нестримний, як і
плин часу. Незважаючи на те, що
людство намагається зафіксувати
слова, скажімо, у словниках, але

поступово певну частину їх сус-
пільство забуває інколи й назав-
жди. Та з'являються інші, нові, з
новими значеннями, які відповіда-
ють уже новому часові, новим по-
требам і вимогам. “Нове життя —
нового прагне слова”, — казав
Максим Рильський. Ніколи в житті
людини не з'явиться те, чого не-
має в природі, і ніщо Природа не
“дасть” людині, що вона не здатна
в принципі засвоїти, освоїти, що не
потрібне їй. Все дається правильно,
все дається вчасно. У Природі
немає ніяких відкриттів. Вона сама
підводить людину до того, що пот-
рібно їй.

Отже, що таке мова в розумінні
Космосу? Це безперервні коливан-
ня відповідних до даної території

ЗАКОН МОВИ або її КОСМОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

хвиль, які з боку людей здійсню-
ються артикуляційним апаратом
під час мовлення, і колювання, здій-
снені під час думання. Завжди важ-
ливо, якою мовою говорять люди-
на, а ще важливіше, — якою думає.

Мисленнєвий процес під час
сну — ідеальний сеанс мовця із
Космосом, тому що тут він думає
такою мовою, якою думає на-
справді. Під час сну йому вже ніко-
го не вдається обдурити. Тільки
мовець і Космос знає, якою мовою
відбувалося спілкування і на ко-
ристь якої території (точніше —
держави) воно працювало.

До цього ж, мені здається, коли
корінний мешканець, народжений
із кодом корінної території, гово-
рить і думає, що раз наголошує,
думає мовою іншого народу, при-
носить набагато більше користі чужій
території (зрозуміло, що своєї
— тільки шкоду). Тут як раб, якому
віддається по мінімуму, а забира-
ється — по максимуму. Я не закликаю
сприймати чи не сприймати
моїх міркувань, нікого не переко-
ную в них. Важливо кожному виз-
начитися — чи він справді корінний
мешканець української мови, своєї
Батьківщини чи донор іншої дер-
жави.

На моє переконання, надзви-
чайно небезпечний фактор — існу-
вання на корінній території коду ін-
шої мови. Це не лише вносить мі-
шанину у вібрування, а й коли чу-

жовне вібрування переважає
корінне, то взагалі з ним перерива-
ється зв'язок. Це абсолютне по-
збавлення космічної енергії носіїв
коду рідної мови.

Зараз серед учених побутує
думка: нація остаточно не зникає,
якщо є тільки 5 % свідомих її патрі-
отів. Якщо й так, то це крайня ме-
жа, яка позбавляє націю перспек-
тиви. Мені здається, ми стоїмо на
порозі цієї межі. Достатньо менше
одного кроку, як піде незворотний
процес.

Російська мова на території Ук-
раїни переважає українську вібру-
ванням.

На початку 30-х років ХХ століт-
тя українську мову позбавили або,
точніше, внесли зміни в природну

милозвучність, заборонивши пра-
вопис 1928 р.

Це, по-перше, розірвало Украї-
ну на ту частину, яка дотримувала-
ся природної мелодики (Галичина),
і на ту, мелодіку якої насильно
знищували, русифікуючи лекси-
ку і, звичайно ж, її вимову.

Таким чином, відтоді ми стали
поза зоною космічної уваги і пере-
буваємо там ще й зараз.

Центр духовності України пере-
нісся на Галичину. Він і донині там. І
з кожним роком Галичині стає де-
далі важче тримати на своїх плечах
усю Україну. А якщо до цього дода-
ти, що значна частина Галичини
(найпродуктивніша) перебуває на
заробітках у європейських країнах,
то якими крихкими стали ці плечі
духовності України!

По-друге, Україна стала году-
вальницею Москви. Згадайте, по-
чинаючи саме з 30-х рр. ХХ століт-
тя, з України вивозили, викачува-
ли, видушували вугілля, руду, хліб,
нафту, газ, інтелект. Винищено бу-
ло найсвідомішу, найпродуктивні-
ше мислячу частину нації, — коб-
зарство. Це дуже негативно відби-
лося на духовності України.

І з того часу до початку 90-х рр.
було створено практично децицію
мистецьких творів (література, му-
зика, живопис, театр, згодом і кіно)
на території України українськими
творцями світового чи хоча б євро-
пейського рівня порівняно до кіль-

кості населення. Хоча творити бу-
ло і є кому.

Тільки та частина справжньої
інтелігенції, яка виїхала за кордон і
позбулася впливу чужого коду, а
зберегла свій, змогла створити
шедеври світового рівня у літера-
турі і в гуманітарній науці. Правда,
були досягнення в галузі природ-
ничих наук, але вони не мали націо-
нального характеру, не ставали
частиною духовної скарбниці Укра-
їни, а були здобутком “великого”
СРСР. До того ж, ці досягнення тво-
рилися не українською мовою. То-
му для України це мало дуже мі-
зерне значення. Духовність украї-
нського народу рухалася в напрямку
до духовності сусіда, а отже, — до
вимирання.

Зараз нація в надзвичайно
складному духовному становищі.
Жоден матеріальний добробут не
врятує її. Врятує лише Духовність.
А Духовність — це насамперед мо-
ва. Для України — українська. І тіль-
ки. Вона — одна. Поруч (зрозуміло,
в статусі державної, офіційної чи
ще якоїсь там хитрої) — ніякої. Це
— останній рубіж. За ним з одного
боку — практичне винищення ко-
рінного населення, традицій, з ін-
шого, якщо цього не відбудеться,
— чиста правда про все минуле,
відродження світового рівня духов-
них святинь наших давніх предків
(таких, як Кам'яна могила та ін.) і
нове Відродження України.

Вибір за молоддю. Що вона ви-
бирає?

Перефразовуючи рекламу: мо-
лодь вибирає пепсі, спрайт чи яб-
лучно-грушевий, вишнево-мали-
новий, смородино-порічковий
морс із ягід, вирощених на найба-
гатших у світі чорноземях України.

І тут є дві перспективи: ми ви-
бираємо пепсі і спрайт, а вони
п'ють наші морси, або ми п'ємо на-
ші морси, ділимося з ними і стаємо
однією з найбагатших країн світу. І
в цьому я вбачаю не лише духов-
ність, а й сучасний економічний
прагматизм.

Виходячи з того, як відобража-
лося слово, мова у творчих проце-
сах корінного населення, як потре-
бувало захисту, як зменшувалася
кількість носіїв рідної мови, у такій
же пропорційній мірі падав рівень
духовності нації, зникала перспек-
тива її майбутнього.

Отже, виходячи зі сказаного
вище, можна дійти такого висно-
ву: чим більше на українському ме-
діапросторі функціонуватиме ро-
сійськомовних засобів масової ін-
формації, чим більше корінних
мешканців України соромитиметь-
ся говорити мовою свого народу,
тим загрозливіший буде стан не
лише для української мови, а й для
України загалом. Природа милості
не знає. Вона спокійно спостерігає
до певної межі й так само спокійно
приймає остаточні рішення.

І. РОМЕНСЬКИЙ, м. Северодонецьк

У приватному спілкуванні лю-
дина може користуватися будь-
якою мовою. Але на певній посаді
кожен громадянин України, а тим
більше державний службовець,
повинен послугуватися держав-
ною мовою.

Така практика використання
державної мови існує в усіх розви-
нутих країнах світу. З історії відо-
мо, що коли якась країна здобува-
ла незалежність, вона насамперед
визначала для себе державний
устрій, символіку і мову — цей ге-
нетичний код нації, відродження
якого на споконвічній землі народу
є його законним правом.

Представників інших народів,
що пізніше оселилися на цій землі,
повинні сприймати відродження
мови корінного народу як об'єк-
тивну реальність, не вбачаючи в
цьому дискримінації своєї мови.

Визначаючи велику роль мови в
духовному розвитку нації і станов-
ленні держави, Верховна Рада УРСР
28 жовтня 1989 року прийняла За-
кон “Про мови в Українській РСР”.

На підставі цього “Закону” Рада
Міністрів УРСР 12 лютого 1991 року
прийняла Постанову № 41 про
“Державну програму розвитку укра-

ГЕНЕТИЧНИЙ КОД НАЦІЇ: ВІДРОДЖЕННЯ

їнської мови та інших національних
мов в УРСР на період 2000 року”.

Швидко і плідно відреагувала
на цей “Закон” і “Постанову” Севе-
родонецька влада. На виконання
п. 1 “Держпрограми” виконком Се-
веродонецької ради народних де-
путатів рішенням № 414 від
23.07.91р. затвердив “Програму
втілення в життя української мови
та інших національних мов у Севе-
родонецьку на період до 2000 ро-
ку”, а рішенням № 161 від 9.03.93 р.
створив комісію при виконкомі
“для координації роботи та контро-
лю за реалізацією Закону УРСР
“Про мови”.

Усвідомлюючи, що освіта є ос-
новою формування світогляду, на-
ціональної свідомості, міська сесія
народних депутатів 8 лютого 1996
року прийняла рішення про надан-
ня статусу українськомовних се-
реднім школам № 10, 13, 17, 20 з
01.09.97 р., а також про відкриття у
м. Северодонецьку ліцею і гімназії.

Рішення міськвиконкому № 414
від 23.07.01 року зобов'язувало
місцеві засоби масової інформації
“Організувати широке роз'яснен-

ня, пропаганду та вивчення серед
усіх верств населення чинного за-
конодавства про мови. Виховувати
у громадян розуміння соціального
призначення української мови як
державної”.

На жаль, цей пункт рішення не
був виконаний, і ось як це прояви-
лося на практиці. Батьки і вчителі
не були підготовлені до змін у сфе-
рі освіти, і відкриття української
школи на базі НСШ № 9 у 1994 ро-
ці було зірвано.

Міське товариство “Просвіта”
за сприяння комісії провело опиту-
вання серед 600 студентів в техні-
кумі й інституті. Відповіді такі:

- а) Чи знайомі Ви із Законом
“Про мови?” — “Ні” — 55 %;
- б) Як Ви оцінюєте своє розумін-
ня мови у житті людини? — “Висо-
ко” — 39 %, “Посередньо” — 35 %;
- в) Чи володієте Ви українською та
російською мовами? — “Так” — 83 %;
- г) Якою мірою володієте Ви ук-
раїнською мовою? — “Добре” —
18 %, “Посередньо” — 74 %;
- д) Чому Ви рідко користуєтесь
українською мовою? — “Тяжіє
психологічний бар'єр”;

е) Як часто Ви користуєтесь
українською мовою? — “Коли цьо-
го вимагають обставини” — 79 %;

е) Що потрібно Вам для кращо-
го володіння українською мовою?
— “Наявність українських підруч-
ників і літератури” — 51 %;

“Приклад викладачів” — 13 %.
(До речі, дехто з викладачів
міста планує перехід на викладан-
ня свого предмета українською
мовою аж із 2010 року).

Це й інші опитування показали,
що далекоглядні батьки і дисциплі-
новані педагоги готові виконувати
Закон “Про мови”. Опитування пе-
дагогів у музучилищі, технікумі,
міжшкільному комбінаті, станції
юних техніків і центрі дитячої твор-
чості дало середній показник пози-
тивних відповідей у 65 %.

На жаль, є ще заклади, де рідко
або зовсім не звучить українська
мова — це ПТУ, спортивні, художні й
музичні школи, об'єднання дитячих
клубів “Юність”, газети, бібліотеки й
деякі державні установи. І це при
тому, що значна кількість працівни-
ків цих закладів і установ досить
добре володіє українською мовою.

Із 1996 року активно і плідно в
цьому напрямку працює міський
відділ освіти. Якщо в 1992—1996
навчальних роках у 1—4 класах
кількох шкіл в українських класах
навчалося всього 324 учні, то зараз
у 223 1—11-х класах навчається
5657 учнів, що становить 47,4 % і
майже вдвічі перевищує загально-
обласний показник. Чи не тому Се-
веродонецьк, маючи втричі менше
учнів, ніж Луганськ, уже третій рік
поспіль випереджає наш обласний
центр за кількістю переможців на
різному рівні конкурсах і олімпіа-
дах?

За переписом населення 2001
року, у Северодонецьку українців
59 %, що зобов'язує місцеві орга-
ни влади забезпечити такий кіль-
кості населення умови навчання
українською мовою.

Настав час відшкодувати втра-
ти, яких зазнала українська мова у
сфері суспільного функціонування
внаслідок усіляких заборон, обме-
жень і утисків. Україна входить у
перші ряди демократичних дер-
жав, стає престижним бути украї-
нцем і володіти українською мовою.

«ВІДПРАВИЛИ З ПОБОЖНІСТЮ ПАНАХИДУ...»

Нові матеріали, старогазетні й архівні знахідки про перебування Тараса Шевченка в Москві, що дедалі частіше пропонує нам доктор історичних наук, генеральний директор Культурного центру України в Москві Володимир Мельниченко, наштовхнули нас на думку започаткувати нову рубрику “Московська Шевченкіана”. Вона буде доречною в загальному руслі підготовки до 200-річчя з дня народження Кобзаря.

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, генеральний директор Культурного центру України в Москві, доктор історичних наук

19 квітня 2007 року в московській церкві Успіння Божої Матері на Успенському вражку, що в Газетному провулку, 15, на сороковини після дня смерті Тараса Шевченка відбудеться панахида, організована Культурним центром України в Москві. Хочу розповісти, чому ми це робимо вперше через майже півтора століття.

Храм Успіння Божої Матері поет бачив 18 березня 1858 року, коли в Москві відвідав свого давнього друга Осипа Бодяньського: “Вечером был у О. М. Бодянского. Наговорились досыта о славянах вообще и о земляках в особенностях...” У “Книге адресов жителей Москвы” за 1858 рік дізнаємося, що професор Московського університету Бодяньський жив у Газетному провулку в будинку статської радниці Софії Ігнат'євої. В маловідомому “Алфавитном указателе к плану Тверской части” цей будинок числився під № 288, а церква Успіння — під № 282, тобто були поруч.

Але причиною нинішньої панахиди в церкві Успіння Божої Матері на Успенському вражку стала інша, досі невідома інформація, знайдена в газеті “Московские ведомости” (№ 79, від 8 квітня 1861 року). У коротенькій замітці повідомлялося так:

“6-го апреля, в сороковый день смерти Т. Г. Шевченко, некоторые почитатели поэта собрались в церкви Успения (что в Газетном переулке), где и выслушали с благоговением панихиду по покойном поэте”.

Ця панахида, організована, звичайно, Бодяньським, з усією переконливістю свідчить про справді благоговійне ставлення московських друзів і знайомих Шевченка до пам'яті про нього. Вона пройшла за 20 днів до того, як домовину з прахом Шевченка привезли в Москву по дорозі з Петербурга в Україну і встановили в храмі Тихона Амафунтського на Арбатській площі, де пройшла багатолюдна панахида. Нова й дуже важлива інформація дозволяє мені ще рішучіше підтвердити висновок, сформульований у монографії, що недавно побачила світ. “Настав час абсолютно впевнено робити наголос на тому, що всі чи майже всі московські друзі й знайомі Шевченка та московські шанувальники його поезії, які в той час були в місті (27—28 квітня 1861 року. — В. М.), не могли не попрощатися з прахом Кобзаря! Не могли!”

Річ у тому, що в спогадах учасників прощання з прахом поета в храмі святого Тихона в кінці квітня 1861 року згадуються лише прізвища професорів університету Осипа Бодяньського та Миколи Тихонравова і студента Миколи Шугурова. Проте неможливо уявити, щоб до Шевченка не прийшли Михайло

Щепкін, Варвара Репніна й інші московські друзі поета. Так ось, якщо московичі зібралися на панахиду в церкві Успіння Божої Матері, коли труна з тілом поета ще лежала в холодній петербурзькій землі, то вони ніяк не могли пропустити панахиду над прахом Шевченка в арбатській церкві святого Тихона. Є всі підстави розглядати інформацію про присутність у цьому храмі Бодяньського, Тихонравова і Шугурова як одиницю, але щасливий документальний знак того, що в тій панахиді над прахом поета взяли

участь, по-перше, близькі друзі Шевченка, як Осип Бодяньський; по-друге, прихильники його таланту з інтелектуалів, не знайомих з ним особисто, як Микола Тихонравов; і нарешті, студентська молодь, як Микола Шугуров.

Зазираючи в історію церкви в Газетному провулку, побачимо, що в сиву давнину між вулицями Нікітською і Тверською пролягав глибокий і довгий яр, над яким здавна височів храм на честь Успіння Пресвятої Богородиці. Це сусідство дало назву місцевості — Ус-

пенський вражек. Церква впродовж століть називалася Успіння Божої Матері на Успенському вражку. В XVII—на початку XVIII століття і провулок називався Успенським і Успенським вражком.

Дослідники вважають, що церква існувала вже 1531 року, бо в Никоновському літописі під цим роком згадується Успенський вражек. Вона була дерев'яною, однопрестольною. Кам'яний храм із вітарями Миколи Чудотворця та Іоанна Предтечі побудував у 1647 році Григорій Гориховостів. 1775 року замість першого вітаря була побудована церква Миколи Чудотворця. Наприкінці XVIII століття храм обновили.

У 1857—1860 роках, тобто в часи приїзду Шевченка в Москву, храм було перебудовано заново на кошти купця Сергія Живаго (на жаль, була зламана огорожа з написом про Гориховостова). У церкві три престולי — Успіння, преподобного Сергія та Усікновення голови Іоанна Предтечі.

Церква була закрита 1924 року. Община зареєстрована в 1992 році, з 2000 року в основному храмі відбудовуються богослужіння. Настоятель храму (з 1996 року) — священик Володимир Лапшин.

Ми повинні занести храм Успіння Божої Матері в Газетному провулку до тих історичних пам'яток у Москві, що назавжди пов'язані з іменем Тараса Шевченка.

На фото: Церква Успіння Божої Матері на Успенському вражку в другій половині XIX ст.

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ СВЯТА

КРИМ
Сергій САВЧЕНКО

30 березня у приміщенні Кримської організації УНП відбулося нагородження переможців конкурсу дитячих малюнків, присвячених дню народження Тараса Шевченка. У конкурсі, оголошеному газетою “Кримське слово”, взяли участь учні 2—4 класів Сімферополя, Сімферопольського, Красногвардійського та Джанкойського районів. Загалом було надіслано близько 50 малюнків.

Переможці та призери отримали від Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка грамоти й диски, випущені ВУТ “Просвіта”, а учасники — набори дитячих подарунків від Кримської організації УНП.

НІКОПЛЬ
Інф. “СП”

Відбувся поетичний міський конкурс читців-декламаторів літературної спадщини Т. Г. Шевченка “Нікопольська весна Кобзаря”, організований Нікопольською “Просвітою”. Конкурс мав кілька етапів, його учасниками стали школярі, студенти, учні профтехучилищ міста: виконавці творів Тараса Григоровича та юні поети.

За спонсорської підтримки організували нагородження виконавців. Усі учасники отримали від “Просвіти” нецензуровану повну збірку творів Т. Шевченка “Кобзар”, а переможці — дипломи й “Тлумачні словники української мови”.

Але дуже сумно, що залишаючи сцену, діти спілкувалися російською...

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження.
Поч. у 2003—2006 рр.,
ч. 4 за 2007 р.

Магола Л. Г., с. Долина Івано-Франківської обл. 100,00
Ніколаєвська Д. С. 885,00
Мацеца Є. І., м. Донецьк 50,00
Третій переказ матері Трофимчук М. І. по заповіту художниці-монументалістки Трофимчук Лариси Степанівни, м. Львів 150,00

Хотинське райоб'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка
Чернівецької обл. (ч/з Боршуляка Петра Андрійовича)

Село Рухотин (сім'я-родина):
Бранашко С. І. 10,00
Бранашко І. С. 10,00
Бранашко Лариса 10,00
Бранашко Катерина 10,00
Бранашко Станіслав 10,00
Всього: 50,00

ДІАЗ “Хотинська фортеця”,
Пастух Л. І. 50,00
Центральна районна лікарня
м. Хотин, Петрук М. М. 2,00

Аптека ПП Я. Музика м. Хотин (ч/з Музику Т. П.):

Вальчук О. І. 2,00
Клевчик В. 2,00
Манюк О. Д. 3,00
Музика Т. П. 50,00
Музика Р. Я. 20,00
Музика Я. В. 100,00
Наумова А. 2,00
Хоменко З. В. 6,00
Поповичук Ю. 2,00
Юзько Д. 3,00
Всього: 190,00

Хотинська міжрайонна станція переливання крові (ч/з Дідич О. С.)

Гикавий Р. П. 5,00
Гросуляк Т. В. 5,00
Дідич О. С. 5,00
Лазар Д. В. 4,00
Майорова Ж. С. 5,00
Окіпняк М. В. 5,00
Пінчук З. Г. 5,00
Рябий Є. А. 10,00
Ткач Л. І. 6,00
Туховська К. К. 10,00
Шишківська В. Д. 5,00
Всього: 65,00

Рашківська ЗОШ (ч/з Шишову С. М.)

Будзан Р. Д. 2,00
Довганюк М. І. 2,00
Вільховецька Г. М. 2,00
Возняк А. П. 2,00
Гринчак Н. І. 2,00
Дяволюк О. Т. 2,00
Івасюк В. В. 2,00

Івасюк М. О. 2,00
Івасюк М. С. 2,00
Житарюк М. М. 2,00
Колибняк С. І. 2,00
Клюс Л. В. 2,00
Лисак М. С. 2,00
Піц М. Н. 2,00
Пізняк Г. О. 2,00
Пізняк Л. В. 2,00
Пізняк Л. М. 2,00
Пізняк С. П. 2,00
Рокочук Л. М. 2,00
Рокочук Л. О. 2,00
Рокочук Н. М. 2,00
Шишова С. М. 2,00

Полянська ЗОШ (ч/з Мельник С. В.)

Балахтар Т. Н. 2,00
Балахтар Ю. С. 2,00
Глушко Д. К. 2,00
Глушко Н. Д. 2,00
Глушко О. С. 2,00
Гуйван Г. М. 2,00
Гуйван Н. С. 2,00
Івасюк О. М. 2,00
Лопух В. Я. 2,00
Лопух З. В. 2,00
Мазур В. І. 2,00
Мельник О. Б. 2,00
Мельник С. В. 2,00
Стрільчук М. О. 2,00
Тихенька Г. Х. 2,00
Ткач Г. Д. 2,00
Юрків Н. І. 2,00
Всього: 34,00

Клішовецька гімназія (ч/з Ткач Г. С.)

Бобик Г. В. 10,00

Бобик З. А. 6,55
Бучача Л. В. 1,00
Войт С. В. 13,00
Жижена Г. В. 8,20
Кирилюк К. С. 7,50
Самборська Л. Є. 7,25
Слободян О. 8,45
Палагнюк С. Д. 11,50
Пінтя Т. С. 6,00
Попова М. М. 10,55
Ткач Т. С. 2,00
Всього: 92,00

Хотинська гімназія (вдруге)

(ч/з Ганіну В. І.)

Антонюк В. В. 2,00
Бесединська Н. Д. 2,00
Бурденюк Л. Д. 2,00
Бучка Л. П. 2,00
Ганіна В. І. 2,00
Гонтарук В. О. 2,00
Желтобрюхова К. О. 2,00
Зінова Г. П. 2,00
Іванова І. В. 2,00
Лазар Н. Ф. 2,00
Медвецька Є. А. 2,00
Олентир М. Т. 2,00
Порубалюк Г. Л. 2,00
Семенова Т. Ф. 2,00
Ткачук Р. С. 2,00
Федоренко Т. П. 2,00
Всього: 32,00

Всього по Хотинському району Чернівецької області вшосте перераховано на Кобзареву церкву 509,00 грн.

ФОМИНА НЕДІЛЯ. ПРОВОДИ. ГРОБКИ. РАДУНИЦЯ

Людмила ІВАННІКОВА

Віра в безсмертя душі притаманна всім народам на всіх етапах розвитку. Вона — найдавніша релігія (анімізм), дала початок усім релігіям світу, на її основі виникли такі давні форми релігій, як тотемізм, пантеїзм, антропоморфізм, політеїзм тощо, сформувалися календарні й родинні обряди (зокрема похоронні), звичаї, вірування, власне, весь народний світогляд і найдавніший фольклор. Інтуїтивно вірячи в безсмертя душі, але не виокремлюючи себе з навколишньої природи, людина також інтуїтивно вірила у воскресіння. Спостерігаючи, як воскресає навесні природа, як відроджується зерно, кинуте в землю, живі бажали цього воскресіння й своїм померлим, тому найдавніші язичницькі обряди поминання відбувалися на початку весни. Оскільки померлих хоронили здавна або в лісі, або на роздоріжжях, або поблизу річок, то й більшість календарних обрядів весняно-літнього циклу (т. зв. “русалії”) відбувалися саме там. Справляючи давню тризну на могилах, споживали здебільшого коливо (зерно пшениці з медом), яке в усіх обрядах є символом воскресіння. Катаючи писанки по могилах, прагнули закладену в яйці життєву силу передати померлим і, таким чином, підсилити їхній позитивний вплив на природу. На Чорнобильському Поліссі (с. Речіца) існував звичай на русальні тижні “перекулюватись” (перекидатися) через могили — та сама магія. Крім колива, обрядовими, поминальними стравами в ці дні була яечня (“тепер же не знають, що і нести, а колись яєчні нажарять із молочком, лелешеньки, да каші пшоняної наварять з молочком” — с. Гнідин), млинці (у с. Гнідин Бориспільського району й досі на кладовище хліба не беруть, а печуть млинці такі пісні, великі, і то з млинцями їдять замість хліба, — запис 1989 р. мій), пироги, варили канун і пиво. Іжею ділилися з покійниками — кришили на могили, лили також олію, вино, пиво на могили... Обряди ці називалися по-різному: навій день (той, що належить померлим, бо “навь” — смерть у слов’янських мовах), радуниця (білоруси святкували її в четвер пасхального тижня, в цей же день на Волині збереглася пам’ять про Мавський великдень). Найкраще залишки давньої тризни простежуються в поминально-му обряді мого села Губча Старокосянтинівського р-ну Хмельницької обл.: відправивши загальну панахиду з обов’язковим (тричі!) обходом навколо цвинтаря, люди простеляли на траві між могилами рядна, скатерки, сідали на них усім селом і споживали принесені з собою харчі: паски, крашанки, пироги, солодоші, а що залишалося, те роздавали старцям і дітям, бідним, хворим людям...

Чому саме в першу неділю після Воскресіння встановлено поминання померлих? На це дає відповідь зокрема тропар свята Пасхи: “Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і сущим у гробах життя дарував!”

Але що таке власне смерть для християнина? Це тільки успішна тіла, тимчасовий сон, який завершиться його воскресінням. Адже і

померлі, й живі — всі ми члени Церкви Христової, всі єдині, одне ціле і нема серед нас мертвих. Звичайно, ті, які перейшли у вічність, становлять Церкву Небесну, а ми — Земну, в тому й різниця між нами. Члени Небесної Церкви: апостоли, мученики, пророки, святителі, преподобні, праведники, і всі святі, — хіба вони не живі? Вони ще більше живі, ніж ми, ще більше радіють, ніж ми, до них ми звертаємося в молитвах, відчуваємо їхню допомогу, підтримку, захист. Хіба мало свідчень у Православ’ї явлення на землі померлих святих або в сонному видінні, або й наяву. А скільки свідчень є про явлення звичайних людей, що померли, — чи то для вразумлення своїх родичів, чи для попередження, чи для допомоги в скрутну хвилину (і це не суперечить Священному Писанню).

Православна Церква встановила поминання померлих, зокрема й молитву перед воскреслим Христом за померлі душі. Наші молитви до святих — це пряме спілкування з померлими, а молитви за покійних родичів — така сама підтримка для них, як і молитви святих за нас, живих. Склалися традиції поминати померлих за Літургією (т. зв. Сорокоуст, коли одправляється сорок літургій протягом сорока днів після смерті і виймається часточка з проскури за душу померлого); одправляти панахиди; подавати милостиню за душу померлих.

Взагалі немає більшої молитви за живих і за померлих, ніж коли священник за Літургією виймає часточку з проскури і опускає до Святої Чаші з молитвою: “Омий, Господи, гріхи тих, що тут поминались, чесною Твоєю кров’ю”.

Звичайно, кожну людину цікавить, що відбувається з душею відразу після смерті, чому заведено поминати померлого на 3 день, 9 день, 40 день після кончини, навіщо потрібно подавати милостиню за душу.

Відповіді на це дають св. отці Церкви — прп. Антоній Великий, прп. Єфрем Сірін, св. Кирило Александрийський, св. Макарій Александрийський, прп. Ісаак Сірін, св. Григорій Двоєслов та ін.

“Коли душа людська виходить із тіла, здійснюється велике таїнство, — навчає св. Макарій Єгипетський, — бо якщо вона винна в гріхах, то приходять полчища демонів; злі ангели і темні сили беруть цю душу й тягнуть її на свій бік. Коли ж виходить душа свята, то сонми ангелів приймають її в своє оточення і ведуть до Господа”.

Великий страх і трепет огортає душу по виході її з тіла, бо “коли ангели посилаються, щоб взяти душу праведника або грішника, вона вражена і тремтить від присутності грізних і неблаганних ангелів. Тоді вона бачить, що марне, непотрібне, некорисне для неї багатство і присутність родичів та друзів”. Вона жахається зміни життя й немилосердя демонів, які прагнуть схопити її за її гріхи, провадячи спір з ангелами за неї, і тужить за покинутим тілом, яке вона так любила... Ніхто не може їй допомогти — в цей час потрібне їй лише одне: молитва. Тому й читають православні християни Псалтир над померлими, співають канон по виході душі з тіла, псалми-молитви... Молитва заспокоює її, проганяє

демонів, полегшує перехід у новий світ. Протягом перших двох днів дозволяється душі разом із ангелами, що перебувають коло неї, ходити по землі, де бажає. Тому душа, яка любила тіло, тиняється іноді навколо будинку, де розлучилася з ним, іноді біля труни... А благочестива душа відвідує ті місця, в яких творила добрі діла.

На третій день, поминаючи триденне воскресіння Христове, свята Церква молить Його воскресити померлого для блаженного майбутнього життя. Поминання на третій день встановлене апостолами — власне це день похорону померлого.

Поминання на третій день важливе ще й тому, що, за свідченням преподобної Феодори, саме в цей день душа проходить 20 митарств, кожне з яких відповідає певному гріху (митарство брехні, блуду, немилосердя, злодіяства і т. ін.) — це своєрідні митниці, які проходить душа, де зважуються її діла добрі й злі, де митарі-демони звинувачують її у вчинених гріхах, списаних ними на хартіях, а ангели Божі обороняють і кидають на терези її добротинства. Саме тут, на повітряних штирках, викупом од демонів служить наша милостиня за померлого, а чистим золотом кидаються на терези наші молитви за нього...

Проїшовши піднебесні митарства, душа підноситься на поклоніння до Бога. Після того повелівається їй показати різноманітні й приємні обителі святих і красу раю. Все це розглядає душа 6 днів, дивуючись і прославляючи Творця всього цього — Бога. Споглядаючи все це, вона змінюється і забуває скорботи, які мала, перебуваючи в тілі. Але якщо вона мала за собою гріхи, то, спостерігаючи насолоди святих, починає тужити і декорати собі за безрозсудне життя.

Після огляду всіх радощів праведних вона знову возноситься ангелами на поклоніння Богів. Отже, добре чинить Церква, коли здійснює на дев’ятий день милостиню (поминання померлих), служби заупокійні та панахиди. Своєю молитвою на дев’ятий день ми прагнемо умиловити Господа, щоб він зачислив цю душу до дев’яти ликів ангельських.

Після повторного поклоніння Владика всіх знову повеліває віднести душу до пекла і показати їй місця мук, що є там, різні відділені пекла і різні муки нечестивих, перебуваючи в яких душі грішників безперервно ридають і скрегоцуть зубами. Цими місцями душа літає тридцять днів, жахаючись і тремтячи, щоб і самій не потрапити в довічну муку. Тому особливо потрібна молитва за душу і милостиня протягом цих 30 днів. І ще тому, що на сороковий день вона знову возноситься на поклоніння Богів, але в цей день звершується над нею “приватний”, тобто окремий суд: Господь, Суддя всіх, визначає їй заслужене, згідно з ділами, місце перебування до Страшного Суду. Але цей окремий суд не остаточний — Господь за молитви рідних може ще змінити Своє рішення щодо цієї душі.

Отже, на сороковий день ми також звершуємо поминання померлих — молитву і милостиню (обід, принесення панахиди до храму), і в молитві благаємо, щоб Ісус Христос, що на сороковий

день вознісся на небо, возніс у небесні свої оселі й душу спочилого. Подібно до того, як Господь на сороковий день після воскресіння завершив свій земний шлях, так і душа людська на сороковий день завершує свій земний шлях і вже ніколи не повертається сюди, а завжди перебуває в призначеному місці (хіба що за особливим велінням Божим може покидати його ради нас).

Підносячи молитву за померлого в роковину його смерті, ми виявляємо віру в те, що день смерті не є днем знищення душі, а днем народження її до нового, вічного життя.

Велике значення для душі померлого має милостиня. Про це пише святитель Іоан Золотоуст: “Чималу користь померлим приносить милостиня, здійснена на спомин їх. Розкішний похорон — це не любов до померлого, а марнотратство. Коли хочеш поспівчувати померлому, покажи тобі інший спосіб поховання і навчу тебе покладати ризи, вбрання, гідні його, які прославляють його: це милостиня”.

З дитинства пригадую, та й тепер записувала численні народні перекази про важливість милостині для померлих. Усяка милостиня іде на той світ, — вірять мої односельці. Коли часто сняться померлі родичі, необхідно подати старцям чи хлібину, чи пиріг, чи яблуко, щоб наситити померлого. Церкви в нашому селі не було, тож милостиня здебільшого замінювала і молитву, і панахиду, і Літургію. Часто можна було побачити на цвинтарі бабусю з вузликом, що роздає цукерки та печиво нам, дітворі. Вишні, черешні, суниці та полуниці, яблука й сливи, які садили на могилах спеціально, щоб діти їх об’їдали, — також своєрідна форма милостині.

Поминальні обіди на похоронах і парастах (дев’ятини, сороковини) також заміняли в ті часи молитву священника, якого в нас не було...

Ніхто не вважав ті душі невідспіваними, за якими справляли обід!

Важливість цього обіду розкривається в символічних образах на-

родних переказів і легенд мого села. Ось одна жінка, наприклад, не справила дев’ятин, то приснилась їй мати і каже: “Всі люди снідали, а я не снідала — мені ніхто не приніс снідати!” Багато в селі було хворих старих людей — їм завжди приносили страву в мисках, а на Великдень — паски, пироги, крашанки.

Обов’язковим було і ходіння на Проводи — заходили на цвинтар тими воротами, якими покійників заносять. “Тими ворітьми кожен живий до своїх померлих заходить, збоку не заходить, бо вони в цей день усі стоять в воротах і виглядають, хто прийде їх провадити...” Я завжди пам’ятала це, і якщо не мала змоги приїхати, то просила прощення в діда і в баби, які цього дня не дочекалися мене.

У нашого народу існує й віра в те, що милостиня, яку дає сама людина, також буде перед душею “на тому світі”. У багатьох варіантах записаних мною легенди про столи, що гнуться від наїдків та напитків у Царстві Небесному перед душею того, хто за життя подавав милостиню, а також порожні й застелені білою скатертиною перед тими, хто був жадібний і скупий. Особливо зворушлива оповідь моєї матері про невістку, яка, ховаючись від злої свекрухи, роздавала бідним сусідам харчі, а одного разу, коли їхня корова привела двох телят, подарувала їм на розплід телятко. Коли ж її чоловікові приснилося два столи: материн порожній, а на жіночому всього є, ще й посередині золоте телятко лежить...

Отже, наша милостиня в дні Проводів — це вияв християнської любові до померлих родичів.

Душі померлих, які зійшли на землю у Великодню ніч, перебувають із нами до наступного понеділка чи вівторка, після чого їх проваджають назад.

Давньослов’янське *Радуниця* (*Радо́ница*) означає *радість* (деякі дослідники пов’язують із латинським *radio-* (*сяяти*) та *radins-* (*промін*)), тобто *торжество світла*. В цьому і є найголовніший смисл християнського поминання померлих, душі яких перейшли у сферу світла, і те Світло уособлює воскреслий Христос.

Фото Олександра Литвиненка

МІЖ СПОКОЄМ І ТРИВОГОЮ

Український фонд культури відзначає 20-річчя! Його називають дітищем Бориса Олійника. Але наша розмова з письменником торкнулася й інших подій і явищ. Під час прямого ефіру на радіо з Борисом ОЛІЙНИКОМ слухачка з Білої Церкви на Київщині попросила в нього один із нових віршів як останній аргумент у боротьбі з можновладцями, що перетворюють місто, за її словами, із Білої Церкви у Чорну, запроваджуючи шкідливе промислове виробництво. Невипадкова довіра до слова Поета, бо він один із небагатьох, який проголошене ним кредо у творчості послідовно підтверджує всіма вчинками життя.

ках, думаю: ну, все. А чому я тут повинен помирати? Чую, позаду хтось шепоче: “Вже ви оточені”. А це кореспондент “Красной Звезды” говорить: “Борисе Іллічу, спокійно, наші підходять”. А я ж міг уже й застрелити, в мене автомат був.

— Під час прямого ефіру на радіо слухачі говорили, що Вам належало бути б тоді Президентом. Я можу це зрозуміти, бо народ бачить провідника саме в тій людині, яка чесна і послідовна, не змінює своїх принципів.

— Це за формулою того ж Євгена Маланюка: “Коли немає вождів у нації, вождями стають поети”. Мені пропонували ці дуже високі посади інколи з гумором, інколи серйозно, але я відповідав: кожен повинен займатися тим, на що він учився. Так у нас у народі кажуть. Я міг би допомагати президенту, але вважаю, що президент має бути освіченим не лише гуманітарно, а й юридично та економічно. Тому що держава у нас серйозна. Тому я і займаюся начебто своєю справою. Я десять років був головою постійної делегації в Раді Європи, віце-президентом делегації Ради Європи, то привчав, що ми не рекрути, новобранці, а ми велика держава і не повинні ходити попідтиною Європи, піднявши коміречко сірчачка, а нормально йти, бо ми не зараз ідемо до неї, а одвіку в Європі. Інколи ситі європейці не розуміють нас. І, може, довго ще не зрозуміють. Ми повинні пояснювати: спасибі за те, що ви нам даєте поради, та не переходьте межі, за якою маємо боронити свою національну гідність. Але все краще, те, що доцільне, треба брати, але не переймати їхній індивідуалізм.

Морально-етичний рівень нашої Верховної Ради — ви бачите, з кого вона складається, якщо туди йшли, купуючи місця, то тепер вони вимагають плати за них. А взагалі це залежить від нас. Ми, нарешті, повинні подивитися на себе відверто і сказати, що в нас є Конституція і не треба боятися якогось керівництва, треба згуртуватися і ставати на захист і свого національного реноме, і мови, і нарешті пояснити, що в нас немає проблеми з російською мовою. Вона вільно гуляє по Україні, дай їй Бог здоров'я. Єдине, що я прошу: створити Комітет із захисту української мови. Такі є в цивілізованих державах. Я кажу: “Якщо не вмієте написати самі, переписіть у французів”. Є комітет захисту французької мови. За чистоту мови треба боротися. Євген Маланюк, який завжди говорив відверто, написав так про українську психіку: “Цю психіку можна окремим словом назвати “елліністична”. Власне, в цій еліністичній душі, в елліністичній геополітичного становища між Сходом і Заходом треба шукати причини, чому Україна між двома силами існуючи, не здобулась на більше, ніж бути плацдармом боротьби цих сил”. Мабуть, він має якусь рацію. Треба говорити собі й народу, що досить уже спочивати в степах так

спокійно, коли вам наступають на горло. Вже підросла молодь, треба гуртувати з нового пагілля.

— 11 квітня двадцятиліття Українського фонду культури, який Ви очолюєте з днів заснування. По суті, це перша неурядова інституція, яка розпочала так звану перебудову.

— Він постав — у тих умовах проголошеної позірної перебудови в суспільстві, яка, по суті, згодом у незалежній Україні через реформаторські та приватизаційні процеси трансформувалася в одверте пограбування народу, — першою найдемократичнішою благодійною громадською організацією. Ми першими воздвигли Дзвін пам'яті у Лубнах, у пам'ять безневинно загиблих від голодомору, ще до державних рішень, уперше вивели на сцену Оперного театру Митрополитський хор Володимирського собору, це було в часи, коли нам за це влетіло досить дошкульно. Першими відвоювали у військового відомства Києво-Могилянську академію, прийшовши до маршала Язова, і він на листі написав резолюцію, що віддати цивільним. Першими запропонували програму “Нові імена України”. Це талановиті діти не з елітарних шкіл, а з усіх сіл і містечок України, вони проводять свої конкурси, з'їжджаються в Київ, як правило до 200 осіб, куди ж ти дінешся, коли талановиті. Вони заповнюють наше приміщення, майже висять у нас на люстрах і т. ін. Це триває три дні...

— Вони по всій Україні “на люстрах”, так їх багато, “зверніть на них увагу” — просимо ми владу.

— Попечительська рада найвищого європейського рівня, де Євгенія Мірошниченко, Богодар Которович, Зоя Христин, письменники — весь цвіт нашого мистецтва, повинні вибрати з 225 стипендіатів 25 дипломантів. Як правило, вибирають 42 стипендіати і 40 дипломантів, бо талановиті діти! Ми ділимо між ними винагороди, те, що називають чи напросили в олігархів. Великі олігархи не дають, а середні можуть дати. Я їм кажу: “Даремно ви не даєте, як казала моя баба Химка, царство їй небесне: “А за оградку, дитино, нічого не понесеш”. А так би ми помолилися разом із дітьми, бо все-таки ви крали, трошки б відмолили ваші гріхи”. Та дякуючи доброчинцям-патріотам, які не шкодували статків, майже 500 талановитих дітей стали стипендіатами УФК, чимало рекомендовано на подальше навчання, надано матеріальну і творчу допомогу для участі в міжнародних конкурсах.

Наприкінці 80-х років, коли ще не була проголошена незалежність, Український фонд культури взяв на себе заснування Товариства Української мови імені Т. Г. Шевченка (нинішнє Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка), зібрав і переказав на цю мету перші внески. Ми започаткували повернення цінностей, які з тих чи

інших причин потрапили за кордон чи у війну, чи ще після революції. До нас повертали твори Шевченка, Іжакевича, Архипенка, багатьох інших ушавлених митців, матеріали з творчого спадку Богдана Лепкого, Уласа Самчука, бо тоді ще не вірили державі, а таким громадським організаціям вірили. Потім уже ми передавали це в державні музеї, як і картини, кінострічки, унікальну ікону Охтирської Божої Матері. Вперше ми започаткували традицію випускати на сцену одне село з усією культурою. Це окрема програма “Мистецтво одного села”. Потім вона перейшла в Малу академію народного мистецтва. Від першопочатку є станові довгострокові програми діяльності Фонду культури: “Пам'ять”, “Краєзнавство”, “Топоніміка”, “Народна пісня, народна творчість”, “Рідна мова”, “Т. Г. Шевченко”, “Відродження культури народів, які мешкають в Україні”. За поданням Фонду лауреатами найвищої відзнаки в галузі культури — Національної премії ім. Т. Г. Шевченка — стали Ніна Матвієнко, Іван Дзюба, Григорій Синиця, Іван Макарович Гончар, ми вперше порушили питання про його музей на базі зібраних митцем національних скарбів. Вельми непростим було нам підготувати і провести перший мистецький вечір щедринок і колядок у січні 1989 року в Жовтневому палаці культури. На той час це було незвично і, по суті, заборонено. Виступив Фонд і одним із засновників та організаторів республіканського фестивалю сучасної української пісні й популярної музики “Червона рута”. Ми здійснили основні організаційні заходи у відродженні вітчизняного краєзнавства та створенні Спілки краєзнавців України на чолі з академіком Петром Троньком, заснуванні Спілки кобзарів і відкритті першої в Україні школи кобзарського мистецтва в Стрітвіці на Київщині.

Всього не назвеш, працювали і працюємо далі, хоча грошей бракує, але є багато друзів.

— Знаю, що готується до видання багатотомне зібрання Ваших творів. Це поезія чи й проза?

— Я глибоко вдячний Михайлові Шевченку, який узявся його упорядкувати, тому що не маю часу цим займатися. А він прекрасний поет і чудовий видавець, як і Микола Луків, який веде журнал “Дніпро”, Дмитро Стус, Тарас Федюк, які теж займаються видавничою роботою. Зібрання буде поетичне.

— Чи знаходите час інколи просто постояти на київських схилах під теплим весняним вітерцем?

— Ми не тільки ходимо по схилах, а й бігаємо, тому що Ви ж бачите, що роблять із Києвом, змінюють його історичний профіль, що творять із природою, такі красиві парки, а що буде завтра? Тому збираємося і будемо проводити з цього питання “круглий стіл”.

Спілкувалася
Валентина ДАВИДЕНКО

— Борисе Іллічу, що підтримує Вашу неситну позицію залишатися людиною, якій довіряють, і не змінюватися залежно від гасел і вигоди?

— Я нічим особливим не вирізняюся, можливо, тому, що завжди знав, що стою на своїй землі, некуплений, непроданий і так довіку стоятиму, боронитиму її не на мітингах, а в реальних діях. А той, хто перестрибує з купини на купину, по суті, закінчує погано, оскільки одного разу він промаже у стрибку і між купинами пролетить. Тим паче зараз ми спостерігаємо падіння етичне до нульової позначки в суспільстві, то це вже навіть стає нецікаво. Раніше хоч викликало якусь відразу, а зараз це майже норма. Тому, щоб не поповнювати лав оцих перекинчиків, я лишаюся собою. Не мені оцінювати мої дії, але я вже в тому віці, коли треба думати про душу, а не про те, хто що мені скаже. І щоб завжди бути в суголоссі зі своєю совістю. Щоправда, нині це релікт, який викликає іноді сміх і нерозуміння, що це таке. Але суспільство йде по спіралі, в основі якої лежить коло, тому ми повертаємося до того, що є святині, які не можна ні купити, ні продати, — це Вітчизна, мати, батько, батьківщина.

— Ваша мала батьківщина приходить до Вас через поетичні образи чи якось реальніше Ви її відчуваєте?

— Поза всіляким сумнівом. Я зараз не так часто буваю у своїй рідній Зачепилівці, але там пам'ятають мене всі зачепилини, між якими я ріс і не відчував себе безбаченком, хоча батько мій загинув у 1943 р., та були баби, тітки. Мати цілими днями була в колгоспі.

— Ви так сказали “баби”, що я уявила, як вони печуть пиріжки з квасолею, солодкі такі були, правда?

— Правда, були такі на Полтавщині, оскільки цукру в певний період не було, ще з буряком і каліною. Щоб на таких чорноземах ми

з покоління в покоління піклувалися про шматок хліба насущного, це дивує весь цивілізований світ. А вже сьогодні це взагалі наше нещастя, до чого ми довели село, яке вважається колиською нашого ідентитету, що без нього ми б не вберегли свого національного профілю. Щороку про це говоримо, а ситуація тільки погіршується. Вже начебто виділені певні суми на розвиток села не декоративно-декларативно, а реально. Але втрачено час і дуже важко реанімувати, тому що в нас, по суті, немає малої механізації, а перейшли на фермерські господарства, трактори вимагають більших площ. Скажімо, в Швейцарії дивуються, що ми розігнали колгоспи, могли б їх демократизувати. Вони самі, заможні європейці, навіть повертаються до цієї форми. А в Америці фермери працюють із машинно-тракторними станціями, своєї техніки майже не тримають.

— Борисе Іллічу, я знаю, що Ви мандрували по світу не стільки подивитися екзотику, а й з інших мотивів. Чомусь саме Ви, розважливий, спокійний і дуже домашній, даруйте за таке означення, опинялися в найгарячіших точках? Ви що, отой птах, який міг крилами згорнути полум'я, втихомирити стривожених?

— І справді, я пройшов майже всі гарячі точки колишнього Союзу. Можливо, така доля, це не тому, що я особливо мужній. Я потрапив у полон 1941 року у військовій автоколоні з матір'ю. Мені було шість років, вересень, сонце, я все пам'ятаю. І, можливо, тому в мене вже був досвід. Мене посилали по гарячих точках із миротворчою місією, єдине, що я просив: не повідомляти і тому в засади потрапляв, як і належить у таких ситуаціях, це норма. Скажімо, в Цхинвалі я потрапив у засаду, коли йшов у село спалене, ким, не хочу казати. І справа вже дійшла до того, що по нас йшли хлопці в зелених пов'яз-

“...Лиш згорточок старого полотна,
І вишите моє життя на ньому”.

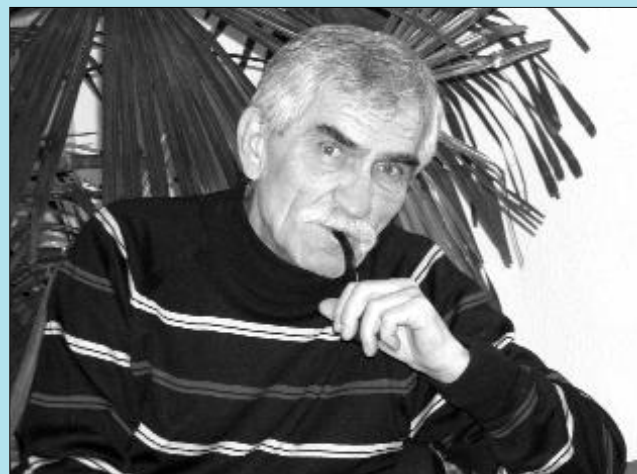
Дмитро Павличко

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Лесь
Сердюк:
“У чому біда
українського
актора?”

СОРОЧКА, ЩО БАЧИЛА КОРИФЕЇВ

Марія Леонтович, перша володарка сорочки

Ольга Леонтович, дочка Марії, і Микола Устимович

Люба Корж замилювалася сорочкою в руках Олени Леонтович, її нинішньої володарки

Сорочка, шита в Литвяках

Олена ЛЕОНТОВИЧ

Вона наразі схована у шафі, а колись красувалася на мой молоденькій бабусі. Понад 100 років тому її вишили дівчата чи молодіці села Литвяки Лубенського повіту, що на Полтавщині, бо там жила дівчина Марія з батьками. Вона, ця сорочка, ошатна й досі і вражає людей, як-от враз причарувала всіх, а особливо п. Любу Корж, бо вона просто прикипіла до неї і не могла відійти, коли я розгорнула сорочку на зібранні Київської міської організації Всеукраїнського жіночого товариства ім. О. Теліги.

...А я вдивляюся в юну бабусю на фото 90-х років XIX ст. і думаю, що саме в цій сорочці була вона на вшануванні корифеїв українського театру в Єлисаветграді (й доки він буде Кіровоградом?!), де тоді жила її старша сестра Любов, у заміжжі Шульгина, з чоловіком Яковом Миколайовичем і дітьми Надією, Олександром, Володею та маленьким Миколою, які чекали, як свята, від-

відин театру. Любов Миколаївна, активна в громадському житті, попервах, після переїзду з Києва, нудилася бездіяльністю в чиновничому місті, та, спілкуючись із І. Карпенком-Карим і його братами, надумала вітати їх прилюдно, аби всі бачили, що “українці мають кого шанувати і вміють шанувати”. І ось у день бенефісу одного з артистів після вистави, здається, “Безталанної”, пише О. Шульгин у своїх спогадах, дві сестри Устимовички вітали корифеїв українського театру квітами й подарунками. І була тоді Марія у цій вишиванці, а Любов у народному строї, в якому ходила й містом. І милувалися тоді Саксаганський і Карпенко-Карий чудовою полтавською вишивкою. Згодом цю сорочку вдягала Ольга, старша дочка бабусі. На фотографії вона стоїть поруч із дядьком Мико-

лою Устимовичем, нащадком гетьманів П. Полуботка та Д. Апостола, останнім козаком Полтавщини (так його називали), для якого народний одяг був звичайним вбранням. Він збудував у своєму селі школу, утримував учителя і приймав іспити в учнів, вимагаючи добрих знань. Брав активну участь у громадському житті. А 1918 року як перший прем'єр-міністр уряду гетьмана Павла Скоропадського закликав українців до праці, закликав думати про Україну. І того ж 1918 року загинув, виконуючи державне доручення, від рук бандитів.

...А сорочка жила життям тих, хто її любив. І тому, як дорогоцін-

ний скарб, її забрали в “добровільне” вигнання, коли тітка Ольга разом із мамою мала тікати з України від репресій. (Її чоловік, науковець Харківської наслідкової станції, після викликів на нічні допити зник одного дня з міста, і йому пощастило знайти прихисток на науковій сільськогосподарській станції, загубленій серед неозорих просторів Ставропольських степів. Десять

там на Північному Кавказі переховувався і М. Івченко). І поїхала вишиванка з ними у скрині. І, мабуть, дивилася на неї й згадувала молодість моя бабуся, знайшовши вічний спочинок у чужій землі. По багатьох роках уже після смерті тітоньки Олі повернулася в тій самій скрині сорочка до Києва разом із родинними фотографіями. Тоді я й дізналася про родинну реліквію, що пережила лихоліття і повернулася з вигнання. І вона з незбляклою вишивкою червоно-чорними нитками, філігранними мережками, розкішними квітами погруддя і рукавів, ніжними манжетками, закованим узором подолу увійшла в мою душу могутньою енергетикою тих, хто її творив, і родинною пам'яттю тих, хто її носив.

Ця сорочка займе своє місце в музеї Івана Макаровича Гончара, прилучившись до тої фотографії бабусі Марії у вишиванці, яку передала до його альбому “Україна і українці” ще в 70-ті роки Тетяна Цимбал, відома шістдесятниця. І одягатимуть її співробітниця музею, зустрічаючи гостей у святкові дні.

Отака історія бабусиної сорочки, що зберігає аuru української вишивки, яку творили полтавські жінки.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Олександр ШОКАЛО
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)
Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Спеціальний кореспондент відділу

культури
Олександр ЄВТУШЕНКО
279-39-55

Відділ просвітницької роботи

Ольга СКРИПІНА
270-55-57

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Черговий редактор
Любов ГОЛОТА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.com.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301215
Загальний наклад — 34000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій поси-
лання на “Слово Просвіти” обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,38 грн.
на 3 місяці — 9,89 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

ВИБОРЧА КАМПАНІЯ СТАРТУВАЛА

Указом Президента України від 6 квітня 2007 року введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 5 квітня 2007 року “Про суспільно-політичну ситуацію та невідкладні заходи щодо забезпечення конституційних прав громадян України”.

У рішенні Ради, зокрема, сказано: Розглянувши на своєму засіданні питання про суспільно-політичну ситуацію та невідкладні заходи щодо забезпечення конституційних прав громадян України, Рада національної безпеки і оборони України відзначає, що після останніх парламентських виборів у політичному житті держави поступово окреслилися кризові тенденції, які особливо загострилися у березні-квітні 2007 року.

Протягом останніх восьми місяців провідні політичні сили виявилися неспроможними до-

сягнути згоди щодо національних пріоритетів. Політичний процес характеризувався зосередженням парламентської коаліції на боротьбі за додаткові повноваження спробами здійснити ревізію волі виборців, висловленої під час демократичних виборів у березні 2006 року. Внаслідок ігнорування більшістю у Верховній Раді України конституційних вимог щодо формування коаліції депутатських фракцій і нагнітання напруженості окремими суб'єктами політичного процесу, парламентська криза переросла у політичне протистояння, яке становить потенційну загрозу державному суверенітету і територіальній цілісності держави. Вичерпавши переговірні можливості, Глава держави як гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина був змушений видати 2 квітня 2007 року Указ № 264 “Про дострокове припинення повноважень

Верховної Ради України”. З метою забезпечення суспільно-політичної стабільності в державі, запобігання негативному розвитку подій Рада національної безпеки і оборони вирішила відзначити, що: Указ Президента України від 2 квітня 2007 року № 264 “Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України” спрямований на розв'язання політичної кризи і відповідає інтересам національної безпеки України; акти Верховної Ради України, прийняті після набрання чинності Указом Президента України від 2 квітня 2007 року, не тягнуть за собою правових наслідків. Визначити одним із пріоритетних завдань Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування (в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади) створення умов та сприяння проведенню 27 травня 2007 року демократичних, чесних і

прозорих позачергових виборів до Верховної Ради України. Голові Центральної виборчої комісії Я. Давидовичу забезпечити своєчасне прийняття необхідних рішень щодо організації підготовки та проведення позачергових виборів. Голові Ради міністрів Автономної Республіки Крим, головам обласних, Київської і Севастопольської міських, районних державних адміністрацій забезпечити, відповідно до статті 119 Конституції України, виконання Указу Президента України від 2 квітня 2007 року № 264 “Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України”.

**Голова Ради національної безпеки і оборони України
В. ЮЩЕНКО
Секретар Ради національної безпеки і оборони України
В. ГАЙДУК**

Бурхливі дискусії на київських майданах

ПОТРІБЕН ДЕМОКРАТИЧНИЙ БЛОК Ю. КОСТЕНКО ЗАПРОПОНУВАВ ПРЕЗИДЕНТУ МАТЕМАТИКУ “ОДНОГО АБО ТРЬОХ БЛОКІВ”, ЗА ЯКОЮ НЕ ПРОПАДЕ ЖОДЕН “ПОМАРАНЧЕВИЙ” ГОЛОС

Представники правих партій під час зустрічі 5 квітня у Президента передали Главі держави консолідовану пропозицію, якою закликають пропрезидентські сили вийти на дострокові парламентські вибори єдиним блоком із єдиним списком. Про це повідомив одразу після зустрічі у Президента лідер Української народної партії Юрій Костенко.

Віктора Ющенка було поінформовано про вчорашнє рішення Координаційної ради Блоку національно-демократичних і патріотичних сил, до якого входять 5 правих партій — УНП, НРУ, УРП “Собор”, РХП та Партія відродження села, — звернутися до Блоку Юлії Тимошенко та Народного союзу “Наша Україна” із закликом сформувати єдиний виборчий блок із єдиним списком на дострокових парламентських виборах. Лише такий крок, на думку Координаційної ради, дозволить пропрезидентським силам уникнути взаємопоборювання на дострокових виборах.

У разі, якщо єдиний список сформувати неможливо, Костенко виступив із пропозицією йти трьома пропрезидентськими блоками: соціал-демократичним (БЮТ), праволіберальним (НСНУ, НДП, “Народна самооборона”, НПУ) та правим (УНП, НРУ, “Собор”, “Свобода”, КУН та ін.). Така математика, на його переконання, дозволить охопити весь “помаранчевий” електорат і не дасть пропасти жодному голосу.

“Юлія Тимошенко вважає, що похід одним блоком дасть пропрезидентським силам менший результат, ніж вихід окремо. Якщо йти за цією логікою, то слід сформувати три пропрезидентські блоки, які б охопили весь спектр демократичного електорату — від прихильників соціал-демократичної ідеї до націоналістів. Якщо обмежитися двома блоками, тоді неминуче буде втрачено значну частину правого електорату, як це було на минулих виборах. Я інформував про це Президента”, — зазначив Юрій Костенко.

З'їзд УНП 10 КВІТНЯ УХВАЛИВ ДВА ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ

Першим рішенням делегати звернулися до правих партій утворити блок “Українська правниця”.

Другим рішенням з'їзд звернувся до Президента України Віктора Ющенка щодо утворення єдиного пропрезидентського блоку в складі БЮТ, “Нашої України” та блоку правих партій.

Під час обговорення пи-

тання виборчої конфігурації заступник голови УНП Ярослав Джоджик зазначив, що в основі ухвалення рішення щодо формату виходу на дострокові вибори має бути “або логіка єднання, або логіка максимального результату”. Він наголосив, що “виборцю найлегше орієнтуватися, якщо на вибори вийде єдиний пропрезидентський

мегаблок”, проте “найбільший сумарний результат для пропрезидентських сил — приблизно на 3 % вищий, ніж при поході єдиним мегаблоком, і на 1,5 % — ніж двома пропрезидентськими блоками, забезпечить вихід трьох пропрезидентських сил — БЮТ, НСНУ та “Української правниці”. Ярослав Джоджик наголосив, що саме така конфігурація “не дозволить пропасти жодному “помаранчевому” голосу”.

www.unp-ua.org

● ХРОНОГРАФ

МАСАРИК

Рубрику веде
Юрій ШАПОВАЛ,
доктор історичних наук,
професор

Наприкінці 1920-х років Бернард Шоу давав інтерв'ю. Йшлося про ідею створення Сполучених Штатів Європи. “Та це ж утопія, — мовила журналістка. — Хоча б тому, що неможливо знайти людину, здатну бути президентом таких Штатів. Він повинен мати надзвичайну широту поглядів і вміти входити в найменші дрібниці, мати вдалий досвід реально-го державного управління, залишаючись при цьому високоморальною особистістю, відомою у всій Європі... Такої людини просто немає і не може бути”. — “Як немає? — здивувався Шоу. — А Масарик?”

Томаш Гарріг Масарик народився в березні 1850 року в Моравії. Навчався в Віденському й Лейпцизькому університетах. Із 1876-го

Масарик пов'язував збільшення кількості самогубств із втратою релігійної віри і як наслідок — сенсу життя. З кінця 1880 років він веде філософсько-історичні дослідження, шукає “сенси історії”, виступає проти марксизму й лєнінського комунізму.

У книжці “Світова революція” він написав: **“Комунізм — це самостійна диктатура однієї людини й**

доктор філософії, у 1882—1914 роках професор філософії Празького університету. Один із засновників (1889) ліберально-політичної групи “Реалістів”, ліберальної Чеської народної (реалістичної) партії, що обстоювала автономію Чехії в складі Австро-Угорщини.

У 1881-му в першій праці з соціології “Самогубство як суспільне масове явище сучасної цивілізації”

декількох його сподвижників. Комунізм почуває себе непомілим — тому не має нічого спільного ні з наукою, ні з філософією. Наука, як і демократія, неможлива без свободи”.

Перед I світовою війною Масарик набув популярності виступами проти австрійської реакції, антисемітизму й клерикалізму. Неодноразово обирався депутатом австрійського парламенту, часто бував у Росії, зустрічався з Левом Толстим.

3 грудня 1914 р. був в еміграції, заснувавши у 1915-му в Парижі Чеську (потім Чехословацьку) національну раду, яка захищала ідею самостійної чехословацької держави. У травні 1917—березні 1918-го був у Росії. І тоді його заочно обрали Президентом країни, а потім переобирали у 1920, 1927 і 1934 роках.

Безкомпромісний, справедливий і твердий керівник, Масарик чимало посприяв розвитку українського емігрантського життя, українського національно-визвольного руху. Це був освічений президент: вільно говорив англійською, фран-

цузькою, німецькою, російською, знав італійську мову.

Карл Поппер, один з найвизначніших мислителів XX століття, так визначив роль Масарика в історії: **“Чехословацьчина Масарика була найбільш відкритим серед усіх суспільств, не виключаючи і розвинуті частини Європи”.**

Давня мрія Платона про те, що державою повинні керувати філософи, знайшла, нарешті, втілення в професорі Масаріку. Він пішов із життя в 1937-му, але чехи його пам'ятають. І пам'ятатимуть завжди.

Масарик якось написав: **“Якщо невеликий народ чогось добивається своїми слабкими силами, — це має незмірну моральну значимість — так само, як гріш євангельської вдови”.**

Демократична Чехословацьчина 1920—1930-х років, що виросла в оточенні тоталітарних і авторитарних режимів, мала для XX століття значимість, абсолютно неспівставну зі скромними розмірами її території. Нехай для України її досвід буде уроком.

● МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ З ВОЛОДИМИРОМ ЯВОРІВСЬКИМ

Так, у своїй рідній домівці, у своїй рідній державі ми називатимемо поіменно наших ворогів і недругів. Одначе ми насамперед на весь голос поіменно називатимемо наших друзів і побратимів. На жаль, не бідні ми ні на безпричинних, психіатричних українофобів, та на щастя ми, українці, багаті на тих, хто нас розуміє, а тому знаходить причини, щоб полюбити. Маємо і перших, і других. Богів дякуємо за друзів.

По правді кажучи, — ми — тютюваті й недбалі до власної історії. Найяскравіша сторінка української душі й українського вільного духу — козаччина — майже не зафіксована очевидцями й учасниками. Розумію, що в більшості руки були зайняті шаблями чи списками, але ж була і меншість. Хіба Іван Виговський чи Іван Демкович, чи ще дванадцять писарів Генканцелярії не могли залишити нам свій літопис слави і трагедії Богдана Хмельницького? І Бог велів зробити це генеральним канцелярським писарям Війська запорозького. Зафіксувати деталі, вести хроніку подій, адже кожен день дарував щось вражаюче, незвичне, героїчне і зрадницьке. Звичайно, ми б сьогодні мали розгадки й пояснення багатьох загадкових подій, їхніх мотивацій і втрачених уже підтекстів. А так маємо вічні загадки: чому, скажімо, Богдан так довго таборював під Білою Церквою, коли військо Речі Посполитої вже було ним розгромлено, польські полководці знищені або взяті в полон, король Владислав IV помер, сейм не збирається, польський обиватель тремтить, панічно чекаючи наступу козацького війська на Варшаву. Іди й бери вчора ще всемогутню Польщу голими руками.

А Хмельницький чогось чекає. І посилає до Варшави не козацькі полки, а... офіційну українську делегацію, яка має легалізувати вибори нового короля Яна Казимира і тим potwierдити свою підлеглість Варшаві. Чому він так вчинив — мені не пояснив жоден з істориків. І для чого було саме в цей момент писати чолобитну цареві Московії Олексію з проханням узяти Україну з Військом Запорозьким під свій протекторат? Чому на Переяславській Раді лише... 284 особи присягнули на вірність цареві московитів? Ліниві писарі нам у цьому вже не допоможуть.

А головний, пізніший козацький літописець Самійло Величко сказав про наших писарів і хронікерів: "Славу нашу сховано під плащем їхніх нікчемних лінощів. Отож гідні похвали подвиги наших козако-руських предків описали не наші ледачі історики, а чужоземні..."

Отож маємо подякувати іноземцям, які зареєстрували цілі періоди в житті української нації, описали і зберегли. Один із них, донедавна ще замовчуваний, тому маловідомий в Україні араб, архідиякон Булос Ібн аз Заїм Халаябі, а для нас — Павло Халебський — вірний син патріарха Макарія Третього, патріарха Антіохійського, де починав свій духовний шлях Святий апостол Петро.

Один із найавторитетніших тодішніх духовних лідерів Православний патріарх Макарій вирішив року Божого 1654-го (зважає, що після Переяславської Ради пройшло лише півтора року) відвідати дві православні країни — Україну та Московію, щоб навчати побачити своїх прихожан, поблагословити їхні землі, їхню набожність, їхні душі та їхні храми. За секретаря у цій подорожі він узяв свого юного сина Павла.

Вони пройшли шлях від українського прикордонного містечка Рашкова на Дністрі (сьогодні це село Кам'янського району в незви-

сній Придністровській республіці) до Путивля над Сеймом (нині Сумщина). Після цього Макарій із почетом відвідали Московію і знову через всю Україну (цього разу від Путивля до Рашкова із заїздом в інші міста та містечка) повернувся назад, у Волощину та Молдову, а звідтіль — у Констанцу й додому.

Свої записи двадцятип'ятилітній Павло Халебський видав під назвою "Опис подорожі патріарха Макарія", де тодішній Україні наділено стільки любові, захвату, щирого замилювання, що якби це стосувалося поляків, чехів, угорців, зрештою, росіян — ця книга давно б стала в них підручником патріотизму, видавалася велетенськими накладками, коментувалася найвидатнішими істориками, політиками, президентами. А українці — головні герої цієї книги — відкривають її для себе через цілих триста п'ятдесят років. Подорожні нотатки Халебського давно видали росіяни, які в "Описі подорожі патріарха Макарія" постають у дуже, сказати б, невигідному світлі об'єктивного, неупередженого іноземця з іншого етнічного світу й іншої цивілізації. Видали й поляки, яких Павло щосили шпетить за недружність до України. Видало багато інших слов'янських народів.

А ми відкриваємо її лише завдяки щасливому випадку. І цей ук-

ПИСАРІ І ХРОНІКЕРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЖИТТЯ

раїнський "випадок" носить ім'я Микола Рябий — незаперечно видатний український письменник і патріот, мій великий товариш і земляк із тієї ж таки південної Вінниччини, яку описав Павло Халебський.

Тільки його впертий і невичерпний національний ентузіазм і воля-ча працьовитість повернули українцям те, що мусило б нам належати в десятках поколінь і зробити нас кращими, духовнішими, патріотичнішими, з більшим почуттям національної гідності. Микола Рябий не лише переклав цю унікальну книгу прекрасною, соковитою українською мовою, а й відкоментував із сучасної позиції, крізь новітню історичну "оптику", дуже ненав'язливо, шляхетно доповнив історичними екскурсами, уточненнями, коментарями все те, чого просто не міг знати навіть дуже допитливий і освічений подорожній у чужій країні. Для цього прозаїкові з Вінниці Миколі Рябому треба було перескордити всю історію козаччини, стати співавтором араба Павла Халебського і в такий спосіб подарувати українцям нову і прекрасну сторінку нашої історії.

Схиляюся, брате Миколо, перед тобою. Знаю, що це коштувало тобі кількох ненаписаних романів про наше буйне Поділля, коштувало кілька літ життя і здоров'я, але результат вартий того. Хоча, Миколо, знаю, що результат іще далеко не той. Твою та Халебського працю під назвою "Україна — земля козаків" видано жалюгідним накладом (це тобі не російський україноненависник Олег Платонов, якого масовано тиражують московські попи та "лужковці"), видано з велетенськими труднощами, бо в Україні не знайшлося ні урядовця, ні олігарха, які виділили б кошти на масове видання цього унікального свідчення іноземця про Україну в червні-липні 1654 року.

фото О. Литвиненка

Та все одно, Миколо, ти видав цю дивовижну книжку, як ляпас нинішній псевдоукраїнській владі. І вдячність від безвладних українців тобі безмежна.

А тепер до суті цього документа, бо де ж ви придбаєте і прочитаєте цю працю, якщо вона видана мізерним накладом і в торгівлю, власне, не надходила.

Тож нагадаю, йдеться про часи, коли Україна щойно пережила дивовижне потрясіння — могутню національно-визвольну війну проти Польщі, яка тоді була чи не наймогутнішою державою в Європі. Річ Посполита не лише цілковито окупувала всю тодішню Україну, а й здійснювала нестерпний національний тиск, принукою опоячуючи українців, гніт релігійний, нав'язуючи нам католицизм, тиск соціальний — польські магнати заволоділи всіма українськими ґрунтами, а до того ще знущання психологічне — загнаний польський гонор і самолюбство діймали кожного українця. Тому гучні перемоги Богдана Хмельницького рішуче випростили український дух перед усім світом.

Однак визвольна війна закінчилася фактично нічим: зміною метрополії, з Варшави на Москву, а не проголошенням суверенної української держави. Після Переяславської Ради пройшло лише півтора року. Нове, ще жорстокіше й нахабніше уярмлення України Московією лише розпочиналося, московітські намісники лише починали свою окупаційну експансію.

Сотні тисяч буйних козацьких голів полягло у жорстоких бойовиськах під Жовтими Водами, Корсунем, Білою Церквою, Пилявцями, Збаражем, Берестечком, не повернулося до родинного гніздов'я майже все дуже чоловіцтво, кілька років землю орали і засівали жінки, діди та діти. І все ж... Що побачив араб Павло Халебський. Ось вступ:

"Блажені очі наші за те, що бачили, блаженні вуха наші за те, що чули, блаженні серця наші за пережиті нами радість і захват у країні козаків".

Я цитую лише місця, які стосуються тодішнього образу нашої з вами батьківщини, побуту, звичаїв, моралі, соціального стану. Халебський бачить Україну вперше, хоч перед цим бачив уже Волощину і Молдову, після цього — Московію, а після цього знову Україну. Отже, було що порівняти ні на йоту неупередженому іноземцеві з далекої Сирії.

Ось Рашків.

"Серед тих, хто зустрічав нас, були: по-перше, сім панотців у фелонах з хрестами, бо у місті сім церков, затим дякони з багатьма корогами й свічками, потім сотник, тобто комендант фортеці й міста, військовий отаман, козацтво й півні, які, немовби з єдиних уст, співали приємними голосами стихирі. Усі падали ниць перед патріархом, поки не увели його до церкви. У домішках нікого не залишилося, навіть малих дітей — усі виходили зустрічати нашого владика патріарха.

Та ніщо так не дивувало нас, як врода маленьких хлопчиків і їхній спів, що линув із самого серця, у гармонії зі старшими.

Справді спів козаків утішає душу й відганяє журбу, бо він приємний, іде від самого серця й неначе з єдиних уст. Вони дуже люблять співати за нотами ніжні й солодкі мелодії.

Починаючи з Рашкова й по всій землі русів, тобто козаків, ми помітили пречудову рису, що збудила в нас подив: усі вони, за винятком не багатьох, навіть більшість їхніх дружин і доньок, уміють читати й знають порядок церковних служб та церковні піснеспіви; крім того, панотці не залишають сиріт напризволяще, аби ті невігласами вешталися вулицями, навчають грамоти.

Як ми завважали, у цій країні, тобто у козаків, безліч удів та сиріт, бо, відколи появився гетьман Хміль, і досі не припинялися страшні війни. Упродовж усього року, вечорами, як зайде сонце, ці сироти ходять попід хати просити милостиню, співаючи хором гімни Пресвятій Діві й так пречудово, що той спів полонить душу навіть на великій відстані. За свій спів вони отримують з кожної хати милостиню грішми, хлібом, іншим харчем або чимось таким, що придатне для прожиття, поки не закінчать навчання. Ось чому більшість з них письменна. Число освічених особливо зросло, коли появився Хміль (дай, Боже, йому довго жити!), котрий звільнив ці краї й визволив ці мільйони незліченні православних з-під ярма ворогів православної віри проклятих ляхів.

А чому я називаю ляхів проклятими? Та тому, що вони повелися мерзенніше, ніж лукаві ідолопоклонники, завдаючи мук щирим християнам, аби знищити саме ім'я православних. Вони не тільки забороняли їм будувати храми й прогнали панотців, які знали таємниці віри, а й ґвалтували їхніх благочестивих дружин і доньок. Бог, бачачи їхню пихатість, підступність і жорстокість у ставленні до своїх братів християн, послав на них свого вірного слугу та раба Хмеля, котрий помстився їм, завдав рішучого удару їхньому чванству та гонорові..."

Звичайно, я знайомлю вас, українці, лише із фрагментами записів Павла Халебського — цього педантичного, допитливого і щирого у своїх думках та спостереженнях араба, який фіксує все, що бачить у козацькій державі, яку він називає Землею козаків. Він часто робить історичні екскурси, як правило, дуже точні й документально вичерпні. Ось один із них:

"Розповідають, що польські вельможі покинули всі свої палаци й вирушили на війну з Хмелем. Ставши табором і напнувши намети, вони поводились так, ніби вийшли на веселу прогулянку, пославши сказати Хмелеві: "Ось ми вийшли тобі назустріч із своїми дружинами, дітьми та усією плішною, золотом, сріблом, каретами, кінями, зі всіма нашими скарбами та слугами домашніми!" Це було справді так, бо вони сиділи у своїх наметах, бенкетували, зухвало глузували над хлопом Хмелем: "Ми всі з'явилися перед тобою, просимо до нас, забері скрині з коштовностями, ось вони всі тут!".

Бог, бачачи їхні погордоці й марнославство, надомив Хмеля, що та як учинити. І ось однієї ночі козаки підкралися туди, де паслися коні поляків, і, перебивши всіх вартових, захопили всіх коней. Повернувшись до свого табору, нарobili прапорців стільки, скільки мали коней, тобто в кожного вершника в руці був значок, а всього до шести тисяч знамен і ще до п'ятдесяти тисяч маленьких бубнів. Отож вони рушили й напали вдосвіта на ворогів, коли ті спали, вважаючи себе в безпеці. Козаки загукали посеред табору й ударили в усі бубни; ляхи прокинулися, побачили, що їх з усіх боків оточують прапори, кинулися шукати коней, та слуги, які залишилися живими, розповіли, що сталося вночі. Тоді вони втратили будь-яку надію на порятунок, і гнів Божий покарав їх, бо вони заходилися бити один одного. Козаки докінчили розгром, усіх вистинали упець і захопили їхнє майно та скарби. Великий гетьман польський сховався було під воза, слуги прикидали його кізяками, проте він не уникнув козацької кари: козаки відкопали його, пошаткували на капусту, глузуючи з нього: "Учора ти сміявся над нами й просив нас заволодіти майном твоїм та багатством, а нині тебе твої ж таки закопали в гній, небораче".

Далі буде.

Продовження.
Початок у ч. 13 за 2007 р.

Втретє (якщо за хронологією, то, звичайно, вперше) я розвернув вектор своєї долі на сто вісімдесят градусів на пристані в Дніпропетровську в 1944-му, коли пароплав “Надежда Крупская” відвалив від причалу в ніч без мене.

На борту “Надежды Крупской” відпливали від мене назавжди мама і брат Вадим. Я залишався віч-на-віч із життям у тисячоголовому, напівбезногому, напівбезрукому оскаженолому натовпі, якому “Надежда Крупська” відмовила в абордажі.

Було мені тоді вісім років.

Ми, залишки поскубаної війною родини — батько був на фронті, молодший брат Михайлик залишився на кладовищі в Новосибірську — поверталися з евакуації, з Сибіру в Черкаси чи не найдовшим шляхом, який тільки можна було вигадати — Турксибом. Туркестансько-Сибірською магістраллю.

То було завершення навколо-світньої подорожі, яка почалася влітку 1941-го на тому самому пароплаві “Надежда Крупская” в Черкасах.

Про двомісячну подорож у теплушці (під заґратованим віконцем — заводський напис: 12 коней або 36 людей) поруч із сімома єврейськими родинами (всього нас на нарах у товарняку було тридцять дев’ять євро-хохлів, не рахуючи одного пораненого в крило тургайського беркута і свійського шакала, який пристав до нас у пустелі Кара-Кум і прикидався пуделем. Ще їхала з нами від Ашгабада курдючна стрижена овечка “Баядера” — на м’ясо. Щоправда, “Баядера” дожила лише до Сталінграда. Від Сталінграда до Дніпропетровська ми її їли. Старий Мафусаїл (97 років) так принаймні дражнив його онук Волька, який замочив власноручно “Баядеру”, постійно читав одну й ту саму газету “Боевой листок” на порозі теплушки.

Розсувними важкими дверима Мафусаїлу постійно защемлювало худющу, як у чилійського грифа, шию. Шия була гофрованою, ніби шланг протигазу. З шиї ззаду стирчало сім сивих волосин. Газета і голова в капі опинялися зовні вагона, а плечі і все, що було в Мафусаїла за плечима — спина, дупа, ноги у вовняних шкарпетках, — всередині. Тоді овечка починала жувати старому штани ззаду. Навряд чи яйця, яєць у старого, очевидно, вже не було через старість.

Вадим навчав мене, що у євреїв прийнято обрізати яйця. Мафусаїл називав овечку “Бандера”. Тоді я ще не знав, що то є “Бандера”. Колись напишу окремий роман або зніму мильну оперу на 365 серій під назвою “Турксиб: Як гартувалася сталь”.

Атракціон із двотонними дверима на роликах і читанням “Бойового листка” був майже щоденним. А було це так: наш вагон постійно відчіпляли від составів, називалося — сортирували.

Ми були вагоном найнижчого сорту, за законами воєнного часу. Нас (вагон, а не нас) постійно викидали з составів, які поспішали на фронт і які везли на платформах літаки з Ташкента і гармати з якихось заводів, евакуйованих у Середню Азію. Багато чого везли, але все було впаковане брезентом і на кожній платформі стовбичив солдат із гвинтівкою і багнетом. Солдати не мали права розголошувати воєнну таємницю, що десь там, на Сході, йде війна, і вони мали право стріляти в кожного, хто намагався наблизитися до їхніх платформ і дізнатися воєнну таємницю.

Час від часу наш вагон вилучали з тих літерних составів і заганяли на запасні рейки у відстій. Потім без попередження, без будь-якої логіки і зрозумілого нам алгоритму, наш вагон зтягували старорежимним маневровим паровозом черепано-

вих типу “Кукушка” (ніяких “Зозуль” на Турксибі не водилося, лише беркути) на **горку** і пускали звідти самоходом.

Вагон розганявся іноді, як болід Шумахера, стрілочники переводили самохідний болід із колії на колію за тільки їм зрозумілою логікою залізничних прямолінійних лабіринтів, і нарешті вагон вривався в пакет платформ, цистерн і теплушок, з яких формувався новий состав.

Це була щоденна штучна залізнична катастрофа. Ми всі злітали з нар. Іноді зривало і нари.

А Мафусаїл читав “Боевой листок”, спершись на драбину, яка правила нам за сходи на зупинках, і за огорожу, під час руху, коли двері були відчинені. Драбина лежала вздовж дверей. Старий сидів на чурбані й висовував газету і голову назовні в пошуках світла, бо недобачав.

При ударі двотонні двері зривалися зі стопора і працювали гільйотиною.

Онук Мафусаїла Волька вкрав залізничний **“башмак”**, що залізничники підкладали під колеса для гальмування вагонів при сортируванні і прикривав дротом “башмака” на рейку, по якій котилися двері. Цей винахід рятував Мафусаїлову шию від перерубування при кожному спуску з “горки”. Я допомагав Вольці прикручувати “башмак” до рейки в нашому вагоні, тримав пудову залізязку, а Волька крутив дрот. Власне, цей винахід був моїм, а Волька лише реалізував його.

А ще дехто каже, що я антисеміт. Я натуральний із дитинства **междусеміт**, якщо російською. Англійською буде **бітвін семіт**. Українською — **проміж семіт**. Той, що все життя прожив проміж жидів. І нічого, дякуючи Богові, євреєм не став. Став націоналістом.

Мені подобається англійська версія — **бітвінсеміт**.

Зроблю собі візитку: Ілленко Ю. Г., професор, академік, літератор, кінематографіст, бітвінсеміт, турксиб, лауреат тегеранського, московського і канського МКФ, винахідник системи гальмування “башмак”.

Волька зарізав овечку в Сталінграді, просто поклав її на рейки під *проходящий* поїзд, сказав матері, що буде зустрічати її в Дніпропетровську, хоче підготувати до приїзду сім’ї квартиру, скочив на задню площадку *проходящего* літерного состава і тільки його їй бачили. Було тоді Вольці 13 років.

(Редактору: не виправляйте слово *проходящий*. Поїзди бувають або *проходящі*, або їх не буває зовсім. Мені краще знати.)

Коли наша теплушка на дев’яносто сьому ніч допхалася нарешті до Дніпропетровська, Волька (чистої води воля і оптимізм) зустрічав свою сім’ю з ключами від квартири. Але старого він не зустрів.

Мафусаїла довелося поховати на полустанку під Ростовом-на-Дону.

У Ростові-на-Дону “горка” виявилася високою, як Пік Леніна на Памірі, і “башмак” не врятував старого.

Двері просто зірвало з роликів. Відрубана голова Мафусаїла разом із газетою “Боевой листок” залишилася в Ростові-на-Дону. Бо, коли ми всі після спуску з Паміру повилазли з-під завалів нар і речей і знайшли серед клунків невпізнанне обезголовлене тіло, а потім години дві намагалися відчинити двері — поїзд рушив.

До того ж однокрилий беркут нікого не підпускав до тіла — думав, що то його здобич. Жінки накинули на беркута ковдру, зробили беркуту “темну”, і тільки так вдалося звільнити тіло з пазурів.

Нас відчепили від состава з літаками (літаки на платформах завжди були з обтяженими крилами, щоб не рубали придорожніх стовпів — пояснював Волька), відчепили на якомусь полустанку за десять км від Ростова для поховання старого.

Вольки з нами вже не було, Волька б голову знайшов.

Взагалі-то він був не Волька, так його звали тільки в нашій теплушці, він був Вольф, а його дід насправді був не Мафусаїл, а Мойша Чаплинський, польський жид із Волині.

Звідтам вони втекли у Дніпропетровськ до своїх родичів у 1939 році.

Волька в сімдесятих уже працював *вовсю* головним Прокурором Дніпропетровської області.

Легенда каже, що на той день, коли помер ветхозаповітний Мафусаїл у віці 969 років, Бог Яхве призначив Всесвітній Потоп. Але Всесвітній Потоп довелося перенести на сім днів, аж поки не скінчився траур по Мафусаїлові.

Через сім днів по смерті Мафусаїла Чаплинського пароплав “Надежда Крупская” відчалив від причалу в Дніпропетровську без мене.

Мій Всесвітній Потоп розпочався за розкладом.

Я залишався один, як перст, без мами і братів серед юрби, ночі, маюків і потопу життя.

Кривокрилого беркута залишили на могилі Мафусаїла.

Бо за життя вони поважали один одного. Саме Мафусаїл наказав Вольці лікувати беркутові крило, коли той припер хижаків у нашу теплушку.

І навчив, як лікувати.

Беркута підстрелив вартувий із платформи з літаком. Сказав, що беркут уже третю добу супроводжує його платформу з літаком. І це підозріло. Коли наш состав зупинився біля світлофора серед голого степу, беркут вмовився на телеграфному стовпі напроти платформи. Тут його і підстрелив чекіст.

А Волька забрав закривавленого птаха до нас на нари.

Саме тоді Вадим (мій старший брат) відстав від потяга. Занадто далеко зайшов у степ, щоб справити нужду. Шукав якийсь байрак. Який у степу може бути байрак?..

Вадим наздогнав поїзд, коли він уже набрав таку шалену швидкість, що у двері теплушки брат заскочити вже не міг. Тоді Вадим вчепився в поручень платформи, що йшла за нашим вагоном. Вчепився, підтягнувся і... зірвався. Ми всі, і мама, все бачили з дверей нашої теплушки.

Вадим зірвався і волочився по насипу плечима, бо його одна холоша намертво застрягла в якомусь металевому кронштейні підніжки. Другою ногою Вадим тримався за останній шабель підніжки.

Волька кинув беркута, скочив із вагона, перекидом, підбіг до Вадима і підштовхнув його вгору.

Вадим знову вчепився в поручень. Цього разу підтягнувся.

А Волька, коли підштовхував Вадима, перечепився за шпалу, знову впав — майже на рейки, букси проносилися над його головою, знову підвівся, побіг, як кінь, за яким жемуться вовки, і стрибнув аж на останню площадку останнього вагона.

Були такі вагони з площадками, їх, зазвичай, чіпляли в кінець состава. Там, як правило, стояв провідник-залізничник із великим сигнальним ліхтарем. Саме той залізничник і зтягнув Вольку на площадку, коли той вчепився намертво у поручень.

А нашої довоєнної дніпропетровської квартири не існувало.

Її змив потоп. Натомість одноповерхового будинку красувалася величезна воронка-вирва. Інвалід сказав, що сюди влучила найбільша наша авіаційна бомба. Насправді бомбу літак із червоними зірками на крилах скинув на німецьку понтонну переправу, але не влучив, бо його самого завалили німецькі зенітки.

Так що в наш будинок спершу вцілила бомба, а через тридцять секунд ще й літак, що скинув ту бомбу, а в його череві була ще одна така сама. Уявляєте, якого розміру була вирва.

“В мої очі вдивляється правда —
Безпритульна і нічия...”

Юрій Ілленко

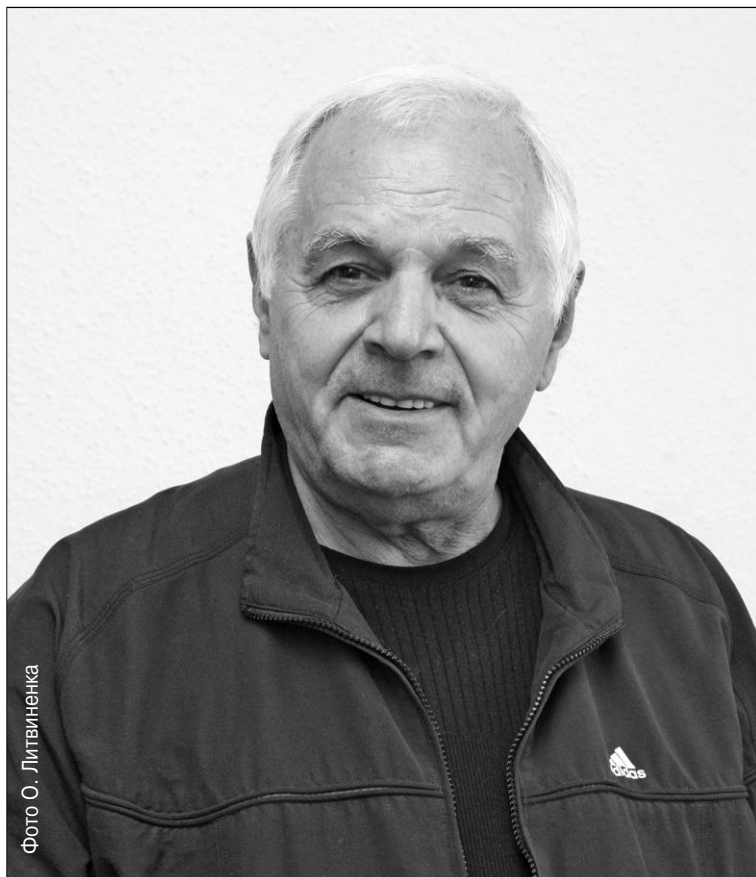

Фото О. Литвиненка

ЮРІЙ ІЛЛЕНКО

«ДОПОВІДНА

Уривки з роману

У 1972-му в Італії я виліз на краєчок кратера Везувію разом із Тарковським і Бондарчуком. Так, скажу я вам, кратер Везувію був, як чиряк на моїй шиї, коли ми поверталися з евакуації, порівняно з вирвою на місці нашої квартири.

До будинку-вирви нас довів інвалід без однієї руки, кап-у-кап схожий на нашого беркута. З таким самим дзобом. Інвалід віз наші речі запрягом у двоколісному візку. В Індії це називається рікша.

Той же рікша-гід-інвалід, коли вже кінчалася дев’яносто сьома ніч нашої зворотної навколосвітньої подорожі, доправив нас гамузом із нашим барахлом на пристань уже без оплати, на шару.

На пристані була вавилонська буча. Шарварок не те слово. Такого слова, мабуть, ще не існує в жодній мові, щоб описати натовп, відчай, паніку і жах. Може, то був Всесвітній Потоп — зроблений не з крапель дощової води, а з людей.

Інвалід скинув наші речі під дебаркадером.

Дивно, наш каракумський шакал крутився вже біля дебаркадеру. Мабуть, ішов по шпалах по наших слідах від самого Ростова-на-Дону, бо саме там його було викинуто з вагона за те, що не попередив про **“горку”** Мафусаїла. Кожного разу перед спуском із **“горки”** шакал починав скавчати-тявкати. Подавав сигнал Мафусаїлові втягнути шию з головою всередину вагона, як то роблять черепахи.

А може, то був не каракумський шакал, а місцевий свійський дніпропетровський клон. Шакали всюди шакали. Мій черкаський дядько розповідав мені, як у горах Кавказу шакал з’їв його підметки на англійських чоботах. Вони цілим батальйоном після затяжного бою поснули просто неба. Окопи в скельному ґрунті копати було неможливо. Спали під скелями і камінням, хто де впав, коли впала швидка кавказька ніч. Хто мертвий, хто живий — покотом. Вранці розберемось, сказав комбат, хто доживе до ранку. Шакали вночі повідгризали дяді Шурі підметки. Йому тоді було сімнадцять. Перед боєм їм видали но-

ві англійські чоботи з натуральними шкіряними підшвами і підметками, бо до Кавказу вони добігли босими. Відступали так, що курява здіймалася за ними і підметки горіли на бігу. На ранок батальйон прокинувся знову босим, бо спали мертвим сном нарівні з мертвими. Батальйон прокинувся, коли німці пішли в атаку в рукопаш. Половина так і не прокинулася. Але перевал не здали.

Речей у нас було небагато, так щоб можна було нести утрюх. Вадим із мамою несли плетену з черкаської лози скриню за дві ручки і ще у вільній руці кожен ніс по диктовій валізі. В мене за плечима була торба з наритниками і два клунки. По клунку на кожну руку. Наритник це така шлея, яка не дає торбі сповзати ні на шию, ні під коліна. Торба була й у Вадима. Трохи більша за мою. Торби пошила мама ще в селі Філіповці зі своєї спідниці.

Як ми пробілися з цим барахлом на саму пристань я, чесно кажучи, не пам’ятаю. Може бути, що заснув, як Шурина батальйон на Кавказі — мертвим сном. Пам’ятаю лише, що всі чекали на пароплав угору по течії цілий день, цілу ніч і ще цілий день.

Пароплав усе не приходив. Нарешті коли впала третя (сота з початку зворотної подорожі) ніч, почувся здалеку, наче з неба, ні на що не схожий плескіт колісних плит по воді, наче всі дніпровські рибалки вночі раптом почали ловити сомів на квок водночас, а всі дніпрові русалки ляскати хвостами по воді, щоб заманити тих рибалок до себе у ковбані до сомів і там разом із сомами залоскотати до смерті. Соми лоскотували рибалок вусами.

— Така в них, у русалок, любов називається, — казала баба Надя.

Білий колісний пароплав “Надежда Крупская” випливав із нічного морозу, щоб пришвартуватися до пристані. За пароплавом із вугільного забою річної пітьми виламувалася ще чорніша за вугіль чорна баржа, більша за пароплав, по бортах якої стояли вартівні з примкнутими багнетами. Багнети виблискували вночі кволими блискавками.

“Серце зупинилося, бо витратило всі сили на крик, виштовхнуло з себе всю кров, що була в тілі, в той крик”. Юрій Ілленко

ПЕРШОДРУК

Пароплав був білий, а баржа чорна. Баржа була негативом пароплава на залізній линві. Починалося чорне-біле кіно.

Натовп замовк.

Коли з пароплава кинули чалки, натовп знову завирував. А коли витягли трап — натовп оскаженів.

Коли у фільмі “Пірати Карибського моря” показують сцену, де пірати-мерці беруть адміральський корабель на абордаж — то, звичайно, кіножах, але я регочу.

Бо Голлівудські кіншики не бачили, як брав на абордаж “Надежду Крупскую” народ безногий і безрукий, як написав про повоєнний народ Микола Вінграновський, як **на-род** брав на абордаж білу підстаркувату двоколісну шльондру “Н. К.” на причалі в Дніпропетровському порту в ніч на Івана Купала.

Мама крикнула мені, я не почув її слів за галасом юрби, але зрозумів по губах:

— Тримайся за скриню... я повернусь... за тобою... синку...

І мама з братом Вадимом зникли в проваллі черева “Надежди Крупської”. Їх загінтило у черево, як у м’ясорубку загвинчує шматки м’яса і м’якуш хліба. І все! А зверху ще натовкло тонн п’ять суцільної руконогої біомаси, яка не могла навіть матюкатися, бо шільність при пащі, яка вела у черево, була такою, що вичавлювала з тіл кисень геть до останньої молекули.

Комендант почав стріляти у небо. (Св. Петре, чому вони всі стріляють в небо? Пам’ятаєш Чедо Вулєвича і паром в Барі?)

У лівій руці коменданта був рупор — підсилювач звуку.

Комендант ревноу в рупор:

— Зупинити машину! Стріляти му по капітану! Зупинити машину!

Колеса стишили хід.

Із рубки “Надежди Крупской” пролунав голос капітана, теж через рупор:

— Я тобі постріляю, падло! В мене є зенітка! Я тобі зараз покажу, як стріляти по капітанах!

— Зупини пароплав. Вертайся до причалу!

— Мудак! Я не можу розвернутися... мене розчавить баржа... На баржі триста зеків... Можу хвилини три... триматися проти течії... на самому малому... Більше не витримаю... Знесе на міліну... Навалить баржу... Зеки підуть на абордаж... Маю наказ не зупинятися до Черкас...

— Човна! Де мій човен!? — волав одноногий красень-комендант. Звідкілясь узялася під дебаркадером чорна венеціанська гондола. Весляр Харон стояв на кормі стовпчиком, як і годиться гондольєру.

Чийсь руки поклали нас із мамою і скринєю у величезний, але звичайнісінький просмолений дніпровський човен-плоскодонку. Просто весляр не підгрібав до пристані, а

розповідав потім брат Вадим, що комендант перевершив матюками самого капітана “Надежди Крупской”.

Вартові витягли нас на борт баржі й поклали в самому носі на кнехтах.

Кнехти, хто не знає, це такі великі залізні пеньки, мені тодішньому по пояс, за які прив’язують кораблі до берега. Або до чого завгодно. З кнехта тягнувся залізний іржавий йоржистий трос на пароплав — метрів тридцять, не менше, називається буксир.

Усю ніч до ранку Вадим вибирався на корму пароплава і гукав на мене:

— Юрку! Не спиш? Не плач. Я тут.

Я і не думав плакати. Чого б це я плакав?

Ми пливли ніч, день, ще одну ніч і ще один день.

Бо пливли проти течії.

До того ж, пароплав тягнув важку баржу. Двічі баржа сідала на міліну. Тоді охоронці наказували всім лягати і наставляли на **заключених** гвинтівки. Чомусь у всіх зонах усі охоронці говорять слово **заключені** з наголосом на **ю**. Ми з мамою теж лягали під кнехтами. **Заключених** везли в черкаський ДОПР, так чомусь називалась у Черкасах пересильна тюрма.

Харчі були в торбі за моєю спиною. Хоча їх там уже майже не було.

Лише три кавалка в’яленої баранини на ребрах. Я відмовився гризти ребра без брата. Вадиму не було чого їсти на пароплаві. Вадим потім розповідав мені, що там, на пароплаві, є кран, з якого текла гаряча вода. Вадим пив гарячу воду.

Нарешті на третю ніч “Надежда Крупская” причалила нашу зеківську баржу до черкаського золотого піщаного берега.

Спершу пролунав голос:

— Гей! На баржі! Увага! Починаю чалити баржу до берега!

Охоронці наказали всім лягти обличчям униз. Ми всі полягали.

За хвилину швидко течія навалила баржу на берег із такою силою, що **заключені** покотилися покотом під один борт.

— Лежать! Сучари! — надривався головний охоронець. — Руки за голову! Стреляю!

Про всяк випадок я поклав руки за голову, бо був непевен, що я вже не зек.

— Атьдате кармавой! — рупор не приховував свого щастя, що здихався нас.

Щось важке плюхнулось у воду. Линва? Ніхто не стріляв. Ніхто не матюкався. Ніхто не кричав. Я підвів голову.

Пристані не було. Від красивого доведеного триповерхового будинку пристані з червоної і жовтої цегли залишилася стіни, і то — наполовину. Середину зруйнованого будинку освітлював прожектор на металевій вищій.

Спершу зеків, під посиленням конвоєм, перевели по трапу всередину колишнього будинку річкового порту “Черкаси”.

Потім випустили нас із мамою. Вадим уже був із речами на березі.

“Надежда Крупская” без баржі риссо рвонула в Київ. Більше я її не бачив, аж до зйомок “Вечора на Івана Купала” в Бучаках.

Уночі не було куди підітисся на порожньому березі. Конвоїри пустили нас до себе всередину зруйнованих стін. Вони вже до нас звикли.

Світив повний місяць. Було видно, як удень. До того ж, ще й прожектор світив щосили. Тоді в Гетсиманському саду місяць теж світив щосили. І на річці Кедрон теж світив щосили. І треті півні ще не співали щосили.

Навпроти нас сиділо близько трьох сотень зеків. (Комп’ютер і слово “зеки” намагається викинути з тексту, стверджує, що такого слова в українській немає. А я кажу — є. Є зеки.) Зеки, всі як один, були молодими, не старше тридцяти.

Всю ніч зеки мовчки дивилися на маму.

Ніхто не спав.

На світанку мама послала брата Вадима додому, щоб він пригнав возика — забрати речі. Вадим ще пам’ятав, як з Митниці пройти на Кривалівку на вулицю Калініна, 62, бо був старшим за мене на чотири роки. Я напросився з братом за компанію.

Замість чепурних будинків уздовж вулиць зяяли згарища.

Коли ми підійшли впритул до якогось зеленого паркану, брат спитав мене:

— Ну, то що, пам’ятаєш, де наш дім?

Я впізнав ворота, потім зачовгану залізну клямку на хвіртці, розміром із долоню, до якої колись мене приморозило цікавим язиком. Потім я згадав, що десь у воротах має бути кругла дірочка, я сам видавив сучок, колись ще до війни, і заглядав через ту дірочку у двір.

Дірочка була якраз на рівні мого зросту. На рівні моїх очей.

Я пройшов уздовж воріт — ніякої дірочки не було. Це були не наші ворота. Я заплакав. Брат сказав мені:

— Не плач. Нахились. Твоя дірочка нижче. Он де вона. Просто ти, Юра, віріс.

Я нахилився. В круглий отвір було добре видно двір.

Вглибині двору була літня кухня під навісом. З димаря курився дим. Біля плити стояла баба Надя в святковій крохмальній білій-білесенькій хустині.

Баба Надя була така гарна, що я знов заплакав.

Коли ми всі разом — дід Тарас, баба Надя, мама Маруся, брат Вадим і я — Юрко — їли борщ, моя мама спитала в своєї мами:

— Мамо, звідки ви знали, що ми приїдемо сьогодні зранку? І наварили борщу велику каструлю? На нас на всіх?

Баба Надя здивовано подивилася на свою доньку Марусю:

— Так мене Юрко попередив. Він гукнув до мене позавчора, якраз я поралась в городі, сапала... Бабо Надю! — гукнув Юрко, — наваріть борщу, бо ми вже сідаємо на пароплав... Будемо через два дні на третій... вранці...

— Як це, гукнув? — не зрозуміла мама.

— Так і гукнув... Голосом... Дуже голосно... Гукнув... Крикнув здала... Вже сутеніло тоді... Я вже більше не сапала, щойно Юрко гукнув... Вже було не видно... сапати...

Через якийсь час, може через тиждень, коли ми залишилися одні, баба Надя поставила мене на коліна перед іконою Божої Матері і сказала:

— Молися... Юрку... Дякуй Божій Матері за спасіння...

— Я не вмію, — чесно зізнався я.

— Вмієш... Всі люди вміють... Ти, дитинко, хоч і не хрещений, а Божя Матір тебе любить... вона тебе почула...

— Як це, почула?

— Коли ти молився на пристані, почувала...

— Як не молився. Я кричав.

— Ти так молився, як вмів... Яке слово ти кричав?

— Мама!

— Ось Матінка Божя тебе й почувала. І врятувала. Взяла тебе під свою покрову.

Я вперше подивився на ікону Божої Матері не як на ікону, а наче на фотокарточку з живої людини, що вже не живе серед нас.

Неймовірно, але під склом за білими бульбашками квіточок із весільної фати баби Наді було намальовано і бабу Надю, і мою маму Марію водночас.

Божя Матір дивилася на мене. Саме на мене. Більш ні на кого, лише на мене. Чи то так художники вміють малювати, чи насправді Божя Матір дивилася на мене?

Згодом усе життя я намагався намалювати Божу Матір. Звичайно, пробував малювати й інших Богів, але час від часу мені чомусь дуже кортіло ще й ще раз намалювати Божу Матір. Я малював. Усюди: на уроках, під час зйомок, одного разу в Карпатах на скелі... Не можу пройти мимо жодної старої дошки — крізь текстуру дерева на мене дивляться очі Божої Матері, просять — намалюй мене. Я і малюю. Може, то мої молитви до неї, які я не вмію вкласти в слова. Не вмів скласти молитву і тоді, коли малим стояв поруч із бабою Надею навколішки перед іконою.

Баба Надя вичитувала, як по писаному:

— Здається, то і було твоїм хрещенням водою... в Дніпрі... Так буває... коли батьки не хрестили дитину вчасно... Матінка Божя сама робить хрещення... сама охрещає... Той комендант... з однією ногою... той, що стріляв... що зупинив Сатану Крупську... то і був твій Іоан Хреститель... Принаймні... тебе, Юрку, почула Матір Божя... вона почула твою молитву...

— Я не молився, — впирався я. — Я кричав.

— Ти, дитинко, так молився... як вмів... я ж кажу... молився... Божя Матір не лише почула твою молитву, а й мені її переказала... Я тоді... коли ми всі разом їли борщ... неправду сказала, що почула твій голос... Я не могла сказати правду... Тоді б мені не повірили... Я сапала... вже було нічого не видно, щоб сапати... раптом я почула її Голос... Вона сказала: — Я щойно врятувала... твого онука... Юрка... а меншенького — Михайлика — забрала до себе... Так треба... Бережи онуків, Надю... Навари їм борщу на третій день... до світ сонця... Вони вже пливуть водою... Вони голодні... Перехрестись, дитинко...

— Я не вмію.

— Дивись. Це просто.

Баба Надя взяла мою руку в свою теплу долоню. Склала мої три пальці пучечкою. Своєю рукою провела мою руку з пучкою від мого лоба вниз до живота, потім упоперек від правого плеча до лівого, і так тричі, приповідала:

— Таким чином, дитинко, ти поклав на себе животворящий хрест... а тепер... сам...

Зайшов дід. Мовчки стояв за спиною. Дивився, як я вчусь молитися. Баба Надя з м’яким докором тихо сказала йому:

— Чого тобі, Тарасе? Не бачиш, ми молимося Божій Матері.

— За Юрком прийшов... Мені потрібна допомога... Моліться... Я зачекаю.

— Яка допомога, діду? — запитав я.

— Треба лізти на дах... А я заважкий... Залізо геть іржа побіла... Провалю... А ти легенький... Треба покласти латки на всі дірки від осколків... Дах у нас, як решето... Забагато осколків прошило дім... Бач, у тебе під коліном на підлозі така чорна борозна? Це снаряд... не розірвався... прошив стіну і пропік борозну через всю підлогу... і он там зупинився... там ковбанька виїшла... Надя туди молоко наливає кицьці...

Дід Тарас навчив мене латати дах олійною фарбою і клаптиками брезенту від чохлів німецьких протигазів. Дід Тарас навчив мене любити. Любити так, як він любив бабу Надю.

Коли баба Надя померла в 1954-му (того року я вступив у ВДК), Тарас Іванович був ще ніроку гайдамака, міцний, жилавий, стрункий і височений. Вони з бабцею були одногодки. Було їм тоді по сімдесят два.

Продовження на с. 13

АПОСТОЛУ ПЕТРУ»

Мабуть, у Надежди Костятинівни було *пробадение* (прорив) виразки шлунку, бо з її черева ніхто вже не повертався.

Матроси рвонули трап, із нього просто у воду осипалися перестиглі груді тіл, валіз і клунків.

Пароплав ляснув пліцями зблизька, ніби дав ляпас божевільній пристані.

Я залишався на самому краєчку хиткої прірви сам на сам із довгим щасливим життям без мами і без брата.

Смуга чорної води з кожною секундою збільшувалася.

Я закричав.

Я кричав так, що замовкли тисячі людей на березі і на пароплаві.

Я не знаю, чим я кричав.

Горлом так кричати не можна.

Я кричав нутрощами — серцем, печінкою, кишками.

Серце зупинилося, бо витратило всі сили на крик, виштовхнуло з себе всю кров, що була в тілі, в той крик.

Серце зупинилося вперше в моєму житті.

Тоді, вже мертвий, я закричав жахом, що піднявся з якихось глибин моєї маленької душі, як мертва сліпа, глухоніма, неартикульована потвора.

Мої мертві очі побачили, як на перила пароплава поруч із трапом вискочила мама. Матроси хапали її за руки.

Між пароплавом і пристанню було вже метрів п’ятнадцять чорної води.

Мама стрибнула до мене, стрибнула на мій крик, бо вона не бачила мене.

Мама впала на мене ніби з неба. Ніби беркут. Збила мене з ніг. Затуляла мій крик тремтячою долонею, ніяк не попадала на мій роззявлений до крові рот.

Я знову почав жити.

Але я кричав, бо на пароплаві відпливав у ніч мій останній брат. Більше в мене братів не було.

Одноногий, як і майбутній директор кіностудії Василь Цвіркунов, комендант дебаркадера рвав на реміні кобур. Кобура ніяк не піддавалася.

Я думав, що він хоче застрелити мене, щоб я не кричав. І закричав ще дужче.

підвівся на повен зріст, щоб чіплятися за планшир палуби дебаркадера. Тому він і стирчав над човном, як гондольєр.

Я все ще кричав.

Комендант ще раз вистрелив у небо, ніби цілує у Бога.

— Не кричати! — наказав комендант. — Не кричати в мене на палубі! Тут тільки я можу кричати.

Я замовк, хоча був ще не на палубі, а в човні...

Але з того часу я ніколи не можу набрати повні груди повітря.

Не можу і все. І досі не можу. І зараз, коли пишу, не можу. За все життя мені не вдалося набрати повні груди повітря.

І саме з того часу в мене почалася тахікардія.

Так і живу — через такт. Один такт — живий, два такти — мертвий.

Два такти живий, один такт — мертвий. Дзеркально: один — два, два — один. Спірально. На три такти. У формі бублика. Такий собі тритактний вальс Йогана Штрауса під назвою “Всесвітній Потоп Життя”. Танцювати весело, аби партнерші не наступати на ноги. Одного разу в черкаському ресторані “Рось” так розкрутив партнершу, що не втримався на орбіті і вилетів разом із нею, як з праці, на бенкетний стіл.

Партнершою була моя перша теща, “Безприданніца” Алісова. Ми святкували її п’ятдесятиліття. Тоді ми знімали під Черкасами в Худоліївці “Криницю для спраглих”.

Коли наш човен ткнувся носом у борт пароплава, капітан дав волю словам. Я ще ніколи не чув, щоб хтось так матюкався. А я чув найкращих матюкальщиків Золотої Орди. Щоправда, потім.

Капітан наказав негайно відвалити від борту, бо затягне під колесо.

Наказав швартуватися до баржі. На баржу нас не пускала охорона. Казали спокійно, навіть байдуже:

— Атвали! Стреляю без передупреження! Здесь **заключение**!

Втрутився з далекого берега рупорний голос невидимого коменданта.

Того, що він сказав коменданту баржі, я не пам’ятаю, лише мені

«ДОПОВІДНА АПОСТОЛУ ПЕТРУ»

Продовження.
Початок на с. 10, 11

Коли Надія Кіндратівна померла, дід Тарас не схотів більше жити без неї. Ліг помирати і помирав рівно двадцять років, аж до 1974-го. Я щойно повернувся з Югославії (як бачиш, св. Петре, я все-таки зійшов з порому), коли прийшла телеграма, що дід у лікарні з переломом крижів. Я скочив у свій “Жигуль” і за дві години був у кабінеті головного лікаря в черкаській міській лікарні в Сосновці.

Головним лікарем виявився ще молодий чоловік типової черкаської породи — Гайдамака Дмитро Осипович. Досить іронічний. Він належно оцінив мій шикарний югославський костюм, особливо краватку від “Крістіан Діор”, саме якими я мав намір вплинути на головного лікаря і виніс вердикт:

— “Білий птах з чорною ознакою” мій улюблений фільм, Юрію Герасимовичу, я ходив на нього чотири рази, але фільм не допоможе вашому дідові. Дід помере від вульгарних пролежнів і запалення легенів... Крижі в такому віці не зростаються... Пролежні... запалення легів... і все...

— Можу я його забрати додому?
— Ні.
— Чому?
— Тарас Іванович лежать на ви-
тяжці.

— Ви самі кажете, що в такому віці крижі не зростаються. Діду дев'яносто два. Для чого його мучити?

— Крижі не зростуться, бо ваш дід хоче вмерти. Він кудись поспішає.

— Поспішає на побачення до баби Наді. Вона призначила йому побачення двадцять років тому.

В палату до діда я прийшов, коли санітарка розвозила хворим обід на хисткому возику. Мені це нагадало цирковий номер з тарілками, які падають з рук клоуна і ніяк не можуть впасти. Дід Тарас мене не впізнав, бо вже дуже погано бачив. Коли я нахилився над ним і сказав, що я його онук Юрко, дід пожвавішав і віддав наказ:

— Скажи отій курві, щоб повернула мені штани. На Великодень я піду додому.

Великодень мав бути післязавтра. Дід лежав без штанів, вкритий дірявим простирадлом з доброю дюжиною лікарняних синіх печаток на металевому високому ліжку для витяжки. Дві чималенькі гіри через якісь хитромудрі блоки було причеплено до його босих ніг.

Сусід по палаті нахабно зареготав:

— Аби не оті кайдани, дід тут навів би шороху! Його треба в дурку, а не сюди в травматологію!

— Що у вас? — поцікавився я ввічливо.

— Відкритий перелом лівої ноги! — з гордістю повідомив сусід.

— Лиши в спокої мого діда, бо зламаю і праву ногу, — сказав я сусіду, і він відразу мене зрозумів. Костюм у мене був переконливий. Особливо французька краватка.

Я почав годувати діда тим смердючим клейстером із квашеної капусти, яку привезла санітарка. Вуса треба було вже давно підстригти, половина клейстеру з кожної ложки залишалася на вусах. Через сиві за-
рості важко було пробитися до рота. Мабуть, дід уже давно ротом не користується.

Коли дід усе з'їв, він почав рукою шукати якусь ганчірку, щоб втертися. Я схилився над дідом, хотів сам повизбирувати капусту з вусів. Дід Тарас наосліп намацав у повітрі мою картату краватку від “Крістіан Діор” і втер з вусів залишки квашеної капусти:

— Вдягни мені, Юрку, свої штани, — сказав дід Тарас, — і підемо удвох до Наді. Обіцяй мені, Юрку,

що підховаєш мене до Наді.

— Обіцяю, — сказав я.

Дід помер на Великодень. Свою обіцянку я не виконав.

З'ясувалося, що цвинтар, де було поховано бабу Надю, вже п'ятнадцять років як законсервовано. Уже п'ятнадцять років там нікого не ховали. А ще через п'ятнадцять на цьому місці заплановано побудувати стадіон і парк культури і відпочинку трудящих.

І якщо вони, падали (я маю на увазі міську владу), дозволять підховати діда Тараса до баби Наді, то тоді термін консервації кладовища автоматично пролонгується на тридцять років із моменту цього поховання. А стадіон стільки чекати не може.

— Зрозуміло, — сказав я, — тоді я прошу дозволу на ексгумацію. Я викопаю труну з бабою Надею і перенесу на нове кладовище в могилу до діда Тараса. Щоб вони лежали разом. Так заповідав мені дід. Бо в них любов.

Падали подивилися на мене як на божевільного.

— І не думайте! — Була відповідь. Санепідемстанція не дозволяє ексгумації зі старого кладовища з метою перенесення на нове місце перепоховання. Бо на старому цвинтарі ніби була якась небезпека. Якоїсь епідемічної хвороби.

Гроші, яких у мене тоді було достатньо, щоб підкупити тих падал, не допомогли. Тоді у *той месності свірепствовав соціалізм с челявчискім лицьом*.

Так я не виконав заповіту діда Тараса і баби Наді.

Поховали Тараса Івановича на новому кладовищі по вулиці Смелянській. На кілька днів раніше, поруч, у сусідній могилі було поховано молодого поета з Черкас Симоненка. Йшов поголос, що його вбили якісь *падли з челявчискім лицьом*.

Коли померла баба Надя і коли її поховали, дід повернувся з кладовища і відразу ліг у ліжко. Більше він з ліжка не вставав, крім як за фізіологічними відправами. Над ліжком висіла чорна тарілка ще довоєнного радіо. Тарілка працювала завжди.

— *Московскає время шесть часофф пять минут*, — казало радіо відразу після гімну щодня. Щоранку.

— От брешуть, — коментував дід Тарас щоранку сам для себе московські тексти.

Дід відмовився переїжджати ані до доньки в Москву, ані до Вадима, ні до мене у Київ. Бо боявся, що його тоді не поховать разом із Надею. Щоб якось жити, дід почав продавати свій дім по частинах. Город і сад у нього відрізали в п'ятдесят п'ятому під дитячий садочок. Врешті-решт, у діда залишилася одна маленька кімната, де я колись вчився молитися. Кімната зі шрамом від 76-ти мм снаряда. Кімната, в якій я подивився перше в житті кіно про дівчинку Сталіну через дірочку в ставнях і догори ногами. За рік до смерті дід продав і ту кімнату за умови, що його будуть доглядати до кінця.

У тій кімнаті він у день смерті Наді підвівся, щоб провідати її на цвинтарі, впав, зламав крижі.

Діда знайшли через день під ліжком без ознак життя. Викликали швидку. Швидка відвезла діда в лікарню. Головний лікар дав мені телеграму. У діда на грудях висів гаманець, в якому були адреси і трохи грошей. Зовсім мало. На поховання не вистачило. Лише на телеграми.

...Будинок діда Тараса знесли в сімдесят восьмому — прокладали нову вулицю. Брат Вадим випадково був у Черкасах того дня і зробив серію фото зруйнованого будинку.

На місці будинку вирви не було, як у випадку нашого дніпропетровського житла, — була піраміда мотлоху...

Далі буде.

Жанна БЕЗП'ЯТЧУК

Національна рада з питань культури та духовності на своєму останньому засіданні, що відбулося в Секретаріаті Президента України, висловила глибоку стурбованість сучасним станом вітчизняного кінематографа. Учасники засідання обговорювали проблему ліквідації та перепрофілювання закладів кіномережі й кінопрокату, проблему доступу українського фільму до українського глядача (!), проблему неефективності фінансування кіновиробництва за державними замовленнями та громіздкості тендерних процедур у кіногалузі, а ще говорили про небезпеку рейдерського захоплення земель двох державних кіностудій — Національної кіностудії художніх фільмів імені О. Довженка та державної студії “Укртелефільм”. Значення кінематографа для розвитку та поступу сучасної української нації еквівалентне за своїм націєтворчим потенціалом тому значенню, яке мала Шевченкова поезія для закріпленої, селянської України середини XIX століття. І ось на цьому монументальному ідейно-ціннісному тлі постає сіра, розбухла маса проблем українського кінематографа. Останнім часом в Україні відбулося одразу кілька подій, пов'язаних із вітчизняною кіногалуззю, одночасність і наважність яких нагадує такий собі парад кінозлитнів і кінотягот.

ТРИ КВАРТИРИ ЗА ЗЕМЛЮ ДОВЖЕНКА

Ситуація, що склалася навколо славетної Довженківської кіностудії, яка цьогогоріч святкує своє вісімдесятиріччя, може трактуватися неоднозначно лише з правової точки зору, проте не з морально-етичної. Так, за рішенням Київського апеляційного господарського суду Національна кіностудія має повернути приватній структурі “Київміськбуд-1” 9,5 млн. грн. або 2,5 га своєї землі. 2000 року між студією Довженка та “Київміськбудом-1” було підписано угоду на будівництво “групи житлових будинків по вул. Довженка в м. Києві на ділянках кіностудії”. А вже наступного року постановою Кабміну № 1761 “Про занесення пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України” Національну кіностудію було внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток. А це означало накладення табу на будь-які оборудки зі студійною землею. Зміна керівництва студії та згадана урядова постанова стали на заваді реалізації початкового замислу за стандартною схемою подібних генделів: приватна структура буде на студійній землі житлові будинки й віддає 10 % квартир у зведених будинках кіностудії. Наразі “Київміськбуд”, підраховавши вартість трьох реально наданих кіностудії квартир і розмір неотриманого наслідком невиконання угоди прибутку та озброївшись судовим рішенням Київського апеляційного господарського суду, виставив студії рахунок до сплати — 9,5 млн. грн. При цьому на всі рахунки Довженківської кіностудії накладено арешт, а отже, і творчий, і виробничий, і господарський процеси на кіностудії заблоковані. Тепер справу розглядатиме Вищий Господарський Суд України. Ось така факбула такої тривожної для українського кінематографа історії корпоративного конфлікту навколо всенациональної, епохально-знакової нерухо-
мої пам'ятки української історії, культури, духовності.

Земля в центральному районі Києва — це, безперечно, вельми ласий шматок, за який, за неписаними законами дикого накопичення капіталу, варто безпринципно боротися до кінця. І поки в перехресному вогні рейдерських атак опинялися маслозаводи, фірми з торгівлі холо-
дильниками й шпалерні цехи, всюдисущість і заgreбушність грубих щупалець лобіюваного з політично-владних кабінетів бізнесу ще залишала-
ся чимось сепаратним, відда-

ІЛЮЗІЯ ІСНУВАННЯ

леним. Відтепер цей зашморг накинуто на ті плацдарми життя нації, які в нормальних суспільствах мають бути недоторканно-священними. Це за суттю своєю ситуація просто немислима для Європи.

ЗАМІСТЬ МАНІФЕСТІВ КІНО — СКАРГИ, ПОЗОВИ Й СКАНДАЛИ

Майже одночасно з конфліктом навколо Довженківської кіностудії спалахнув конфлікт навколо “Укртелефільму” з дещо схожим сюжетом і проблемними акцентами. За рішенням Держкомтелерадіо, державну студію “Укртелефільм” об'єднано з конструкторсько-технологічним бюро “Фотон” у рамках державного спеціалізованого підприємства “Укртелефільм”. Цьому рішенням передувала тривала конфліктна епопея навколо господарсько-фінансової діяльності “Укртелефільму”. У 2004—2006 роках контрольно-ревізійне управління виявило серйозні порушення у фінансовій діяльності студії. Як наголошують студійці, всі вони були усунені. Особливу увагу Держкомтелерадіо привернув до угод, що укладалися колишнім керівництвом студії, про оренду землі, на якій розташована студія, для будівництва адміністративно-житлового комплексу. Вже колишнього керівника студії кінорежисера Олега Бійму було звільнено якраз тоді, коли він лежав у лікарні. Об'єднання “Укртелефільму” зі збитковим підприємством “Фотон” таїть у собі цілком вірогідну небезпеку: гіпотетично підприємство може бути оголошене банкрутом, а далі всі, хто поклав око на дорогу київську земельку, на якій розташована “якась там стара, радянська кіностудія”, зможуть досягти свого. Держкомтелерадіо оприлюднив доволі різку офіційну заяву з приводу ситуації, яка склалася навколо студії, ось найемоційніший її пассаж: “На даний момент колишнє керівництво “Укртелефільму” (В. Аніщенко, І. Артеменко та ін.) підбурює трудовий колектив... погрожує новому керівнику Студії і працівникам Комітету. Вони саботують усі рішення Держкомтелерадіо, не допускають на робоче місце нового керівника Студії...” Поки наші північні сусіди пишуть маніфести кіно, як-от, скажімо, Маніфест реального кіно російського кінорежисера-документаліста Віталія Манського, наші кінематографісти пишуть відкриті листи протесту, скарги, скликають прес-конференції для скарг, але не презентацій своїх нових творинь.

НЕ ЗРОБЛЕНІ ДУБЛІ, НЕ НАПИСАНІ СУБТИТРИ...

Із шамотнявою навколо Довженківської кіностудії та “Укртеле-

фільму” болюче, неприємно резонує рішення Київського апеляційного господарського суду про скасування постанови Кабміну від 16 січня 2006 року “Про дублювання, озвучення і субтитрування іноземних фільмів державною мовою”, яка набрала чинності у вересні 2006 року. Зроблено це за поданням маловідомої й туманної установи — Асоціації сприяння розвитку кінематографії в Україні. Таким чином, відніши озвучення українською мовою іноземних фільмів не обов'язкове. У статті 6 Закону України “Про кінематографію” сказано, що “застосування мов у галузі кінематографії здійснюється відповідно до статті 10 Конституції України”. Остання, як відомо, містить положення щодо надання статусу єдиної державної мови в Україні українській мові, а також щодо всебічного сприяння її розвитку та функціонування *в усіх сферах життя*, крім того, у статті йдеться про гарантування вільного розвитку й використання російської мови та інших мов національних меншин. Далі, стаття 14 вже згаданого Закону містить наступне положення: “Іноземні фільми перед розповсюдженням в Україні в обов'язковому порядку повинні бути дубльовані або озвучені чи субтитровані державною мовою...” Постанова Кабміну приймалася на виконання Конституції та Закону України “Про кінематографію”. А ось рішення Київського апеляційного господарського суду йде назустріч русифікаторським віянням і смакам антикрової гуманітарної політики. Мрії про виконання положення вищезгаданого Закону щодо забезпечення 30-відсоткової частки українського кіно в рамках національного екранного часу всіх демонстраторів фільмів на каналах мовлення телебачення України поступово перетворюються на одверті ілюзії... І кіно *українське*, і кіно *українськомовне* в таких умовах агонізує.

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ

Тим часом брань видима й невидима в українському кінематографі досягла загрозливо великих масштабів. Потенційний причинно-наслідковий зв'язок прорахувати не важко: спочатку брань — за нею руйна. У якій ще країні Європи, окрім хіба що Білорусі, найбільший кінофестиваль національного кіно може мати подібний епіграф: “Нам сказали, що українського кіно немає. Ми не повірили і зробили кінофестиваль “Відкрита ніч”. Коли в дворі кіностудії споруджуватимуть офісні центри — одночасно розбиватимуться вдрузки національні скрижалі. І цей процес може бути незворотним.

Іван БУДЗАЙ,
академік УАН

Україна — аграрна країна. Ми маємо найродючіші землі у світі — **імениті українські чорноземи** (третина світових запасів орних земель). За відповідної аграрної технології плодів із наших земель вистачило б для харчування половини населення Землі. На жаль, наслідком діючої технології й аграрної політики є фактичне **голодування** власного народу. Такий нонсенс триває близько тисячі років, особливо спотворено сільськогосподарське виробництво за останні 90 років. Головна причина — в невдалому методі господарювання, що полягає у невизначеності кінцевого продукту с/г виробництва. За цієї невизначеності відбувалося виснаження іменитих чорноземів.

Невдалий метод господарювання пояснюється **відокремленістю** сільських продуктивних сил від основної орної землі. Земля для селян завжди була чужа, і вони віками батрачили на ній, батрачать і зараз, злиденно існуючи за рахунок домогосподарств.

Отже, необхідно так спрямувати аграрну політику й технології землеробства, щоб сільське господарство стало основою розвитку економіки країни і методом оздоровлення населення, а село — **колискою народу**.

Який кінцевий результат землеробства на Землі? На жаль, сучасна аграрна наука такої кінцевої мети не визначила.

Закон Природи у сфері **управління** (прогнозування) деякою мірою пов'язаний із кінцевою метою землеробства, продукція якого повинна формувати інтелектуальний потенціал людини.

Кінцевою метою землеробства на планеті Земля є виробництво (отримання) білка як “будівельного” матеріалу для формування будь-якого біологічного організму, формування його клітин, накопичення і передача потомству генетичної інформації.

Підтвердженням цього стратегічного висновку є мудра українська народна приказка — **“Хліб — усьому голова”**. Чому хліб, а не інший продукт, наприклад, сало або мед? Тому що хліб — це рослинний білок — основний постачальник білка для організму людини.

Без білка людина жити фізіологічно не може.

“Хліб і вода — нема голода”. Тож окрім продовольства необхідно ще вирішувати питання якісної питної води.

Народна мудрість була і є, але наука чомусь не визнає її. **Не визнає тільки для ... людини**, а для тваринного світу розробила цілі наукові програми їх відгодівлі за обов'язковою участю **білка**.

Ветеринарними нормами відгодівлі тварин передбачено обов'язкове балансування кормів із розрахунку **110 грамів** білка на одну кормову одиницю. Корова повинна щоденно з'їдати 600—700 г білка, бо не дасть потрібної кількості й якості молока. Для повного балансування корму необхідно ще додавати 3—5 % мінеральних елементів, куди входять також вітаміни й інші поживні речовини. Такі мінеральні речовини в Україні не виробляються і вимушено **імпортуються!**

Тваринам для підвищення продуктивності законом нормується наявність у комбікормові білка й мінеральних речовин у відповідній кількості.

Для людини таке нормування вважається не потрібним (звісно, людина не дає товарного молока і не несе яєць, навіщо її годувати білком).

Мабуть, як наслідок такого “висновку” в Україні не існує Державного стандарту нормативної потреби білка й мінеральних речовин на душу населення (на кожну людину з урахуванням її віку). Немає Держстандарту, немає і виробництва до певної норми білка й інших поживних речовин, що привело до колосальних (катастрофічних) економічних втрат в Україні національного доходу загалом і сімейного бюджету в кожній сім'ї до перевитрат продовольчих ресурсів і значного погіршення стану здоров'я людей.

ДВА МІЛЬЯРДИ ЛЮДЕЙ НА ПЛАНЕТІ ГОЛОДУЮТЬ

Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ) опублікував доповідь, у якій говориться, що 2 млрд. людей на планеті не досягають повністю свого розумового й психічного потенціалу за недостатності білка, вітамінів і мінералів у продуктах харчування.

Оцінка втрат у 80 країнах показує, що не менше 1000 жінок щотижня вмирають від анемії крові, яка спричинена дефіцитом заліза в продуктах, а недостаток йоду й заліза під час вагітності призводить до народження 20 млн. розумово неповноцінних дітей щорічно.

Навіть у розвинутих країнах 40 % дітей не одержують при харчуванні фізіологічного нормативу білка й вітаміну А (ретинол), що ослаблює захисні функції дитячого організму (імунітет) і призводить до смерті 1 мільйона дітей щорічно.

Ці дані оприлюднено Бі-Бі-Сі.

Довиросчувалися, що пшениця за вмістом білка стала... майже на рівні сіна.

Сьогодні людина не знає, скільки фактично вона вживає білка і чи відповідає він фізіологічному нормативу. Це стосується мінералів і вітамінів.

Дефіцит білка в Україні досягає до 3 млн. т, і в середньому люди вживають 40—60 % білка від фізіологічної норми.

Американський учений, доктор Уоллок у своїй лекції “Померлі лікарі не брешуть” зазначає, що фермери вносять у ґрунти переважно три мінерали — натрій, фосфор і калій, і ніхто їх не змусить додавати туди ще 60 мінералів, від яких не залежить врожайність с/г культур. Ґрунти давно виснажені, і цих 60 мінералів уже давно не існує. Тому він радить: “Я можу вам сказати, що наше з вами здоров'я на грані катастрофи, тому що більше немає мінералів у наших ґрунтах. Ми з вами, всі разом і кожний окремо, несемо повну відповідальність за своє здоров'я і свідоме додаткове вживання мінералів”. Доктор Уоллок додає, що вживання мінералів, виготовлених хімічним шляхом у таблетках, не дає потрібного результату, організм засвоює прямих мінералів не більше 10 %. Він рекомендує вживати колоїдні мінерали, які утворюються в **рослинах**, де висока, до 90 %, абсорбція (всмоктування). Уоллок стверджує, що люди, які одержують мінерали з рослин, не хворіють на **діабет**, серцево-судинні захворювання, рак, остеопороз, катаракту, глаукому та інші хвороби. Такі люди живуть більше 100 років.

Сьогодні аграрна й медична науки не дають порад і рекомендацій щодо **додатково-го вирощування** в Україні збагачених білком, вітамінами й мінералами **рослин**. А існуючі (овочі, фрукти й інші с/г культури), вирощені на виснаженій землі, вже давно (десятиріччями) ніхто не перевіряв на наявність білка й інших поживних речовин і ніхто не знає, що корисного в них знаходиться, що ми вживаємо і що з нами буде.

Людині, особливо при її репродукції або хворій необхідний **гарантований** вміст білка і всіх поживних речовин для формування і оздоровлення клітин, від яких залежить насамперед імунний стан організму — найнеефективніший наш лікар.

Традиційно триває вирощування с/г культур (як 200 чи 300 років тому) — зернових, зернобобових, коренеплодів, овочів, фруктів, ягід і за цей період нових високобілкових культур не засвоєно, і їх, як правило, зустрічають у “штики” (амарант, топінамбур, сільфія, стевія, спіруліна, гриби, квітковий пилок та ін.).

Довиросчувалися до того, що, наприклад, пшениця “досягла” ... VI класу з вмістом білка 8—10 %, майже на рівні **сіна**. Таке зерно не придатне ні на що, — ні людям, ні тваринам, ні на експорт. Навіщо тоді його вирощувати, витрачаючи колосальні енергетичні, матеріальні й фінансові і трудові ресурси?

Продовольчу пшеницю вище III класу в Україні вже дуже давно не вирощують.

Таблиця способів виробництва білка

Перелік способів традиційного і нетрадиційного виробництва білка	Назва способу	Економічний ефект у порівнянні до пшениці III кл. — 18 % білка
Традиційне виробництво		
Вирощування продовольчого і кормового зерна	Рослинництво	1,0
Відгодівля зерном тварин і птиці	Тваринництво	у 5 разів дорожче
Розведення і видобуток морепродуктів — риби	Рибоводство і рибальство	у 5 разів дешевше
Нетрадиційне виробництво		
Трансформація відходів біомаси у тваринний білок	Біоконверсія	у 10 р. дешевше
Вирощування білка на відходах біомаси	Грибництво	у 10 р. дешевше
Фотосинтез повноцінного білка	Фотосинтез	у 100 р. дешевше
Збір повноцінного білка — квітковий пилок	Бджільництво	у 100 р. дешевше
Впровадження нових високобілкових культур (топінамбур, амарант, сільфія, стевія, спіруліна, щавель Утеуша)	Нові біотехнології	у 5 р. дешевше

Відгодівля тварин низькосортним зерном, окрім його колосальних перевитрат, позначається на якості тваринницької продукції, тварини хворіють від нестачі того ж білка і поживних речовин, а люди вживають продукцію від хворих тварин.

Усе геніальне відзначається своєю простотою!

Якби керівництво країни й аграрна наука оцінювала результати землеробства за **білком**, а не за сільгоспвалом, якби з “білкової” вершини глянули на існуючу технологію землеробства, всі жажнулися б і дуже **просто сприйняли б іншу аграрну політику**.

По-перше, людство вибрало найважчий і найдовший спосіб добування білка виробництвом на землі, й поки ця земля не вичерпає, інших способів його добу-

вати немає. Інші додаткові способи виробництва білка значно економічніші, ефективніші, швидкі, а головне, вирішують проблему збалансованості продовольчих і кормових ресурсів.

Інші способи дають можливість “відпочити” орній землі, природно відродити її й більше не висмоктувати з неї все до кінця, а брати максимально можливих 20 % поживних речовин.

Інші способи мають назву нетрадиційного додаткового виробництва білково-активних речовин без використання орної землі або нові **біоенерготехнології**.

При впровадженні цих технологій з'являється нова класифікація білково-активних речовин — **повноцінні білки**, які у своєму складі окрім білка мають усе необхідне для живлення біологічної клітини — мінерали, вітаміни, ліпіди, жири, вуглеводи, ферменти тощо.

Характерно, що тільки суто **організаційний** підхід до вирішення глобальної проблеми людства в плані виробництва збалансованих природою продовольчих і кормових ресурсів у корені змінить життя й добробут людей на краще, а головне — надасть можливість ефективного **управління** процесами **репродукції людини**.

Окрім усього, нетрадиційне землеробство має колосальне економічне значення.

Отже, Українська держава **приречена** взяти курс на впровадження нових **біоенерготехнологій**, якщо домагається прискореного соціально-економічного розвитку й піклується про здоров'я нації.

В умовах усесвітньої ринкової економіки Україна може розраховувати на імпорт будь-якої продукції, окрім збагаченого **білком** екологічно чистого **продовольства**, бо його у світі не існує. Навпаки, за наявності іменитих чорноземів і унікального побутового устрою життя українського селянства (домогосподарств) Україна може виробляти таке високобілкове продовольство, **експортувати** його, забезпечуючи свій національний економічний розвиток і здійснювати повну перебу-

дову села. Для цього необхідно впровадити в селянських садибах нові **біоенерготехнології**, й за рахунок використання **біомаси** одержати ще додаткову площу орних земель для виробництва **білка**.

Аграрна наука і АПК України не займалися і не займаються виробництвом **білка** нетрадиційним шляхом із надмірною економічною вигодою з однієї причини — невизначеністю і нехтуванням значення білка в житті людини й тваринного світу як основи продовольчих і кормових ресурсів.

Така стратегічна помилка вже довела до кризового стану економіку країни, занепаду АПК, села і селянства, значно погіршила здоров'я людей і тварин, негативно вплинула на якість генофонду, а в подальшому з урахуванням **виснаженості** українських чорноземів може викликати взагалі **соціальну катастрофу**.

Першим кроком на шляху радикального реформування АПК України повинно стати впровадження всіх необхідних заходів до упередження тієї можливої катастрофи.

Якщо спрогнозувати подальший розвиток АПК, українських сіл і селянства, то можливі лише два варіанти:

Перший: триває так зване великотоварне виробництво с/г продукції за традиційною схемою з орендним методом господарювання на землі.

Тоді протягом ще 10—15 років українських сіл і відповідно селянства не стане, більшість сіл вимруть, молоді й працездатні селяни мігрують, що й призведе до соціальної катастрофи в країні.

Другий: радикальна зміна методу господарювання на землі за ідеологією “Будівської системи землеробства” (БСЗ), де передбачається першочергове відродження села, селянства й землі і визначаються реальні джерела інвестиційних коштів на таке відродження. БСЗ — це метод господарювання на приватизованій землі з великотоварними господарствами на масивах до 25 тис. гектарів, де господарями стають **селяни** — власники землі й селянських садиб, об'єднаних в один с/г комплекс.

Виключно в таких комплексах можливо й необхідно впроваджувати нові **біоенерготехнології** для виробництва білка — основи життя й здоров'я людини, що є головним її природним ресурсом, безцінним капіталом.

“Жоден народ ще не загинув від меча,
але багато їх зникло від асиміляції”.
Ніколо Макіавелі

Олександр СЕРЕДЮК,
історик, письменник,
Волинь

Якось запитав свого дідуся,
якому йде восьмий десяток літ:

— А хто ви за національністю?
— Ніби не знаєш, хто я за націо-
нальністю. Українець, хто ж іще!
— Українець? А як доведете,
де це написано?

— Як де? У паспорті. Минулого
року я поміняв на новий, синій із
тризубом уже, — похвалився ді-
дусь.

— А де там написано, що ви за
національністю українець? Діс-
таньте свого паспорта з тризубом
і подивіться, — домагався я.

Дідусь, ніби не вірячи мені,
узяв тремтячими руками доку-
мент, почав гортати.

— Та не може бути, — про-
мовив розгублено. — У старому со-
віцькому паспорті було ж написа-
но, як добре знав, хто я...

Кожна подія, що відбувається
в суспільстві: чи то одруження, чи
то народження дитини, — фіксує-
ється. Кожен секретар сільської,
селищної ради чи працівник відді-
лу РАЦСу реєструє і дітонарод-
ження, і одруження, і хрестини,
записує у спеціальну книгу, заво-
дить картку, вводить дані у
комп'ютер. Тоді виписують метри-
ку “Свідоцтво про народження”.

Це перший документ малень-
кої особи, яка з'явилася на світ.
Тут усі відомості про неї: як звати,
прізвище, коли і де народилася,
хто батько-мати. Та ось у графі
“Батьки (дитини), національність”
секретар ставить прочерк!

— Чому? — запитую в секре-
таря виконкому.

— Тому, що в паспорті немає
запису про національність батька.

Далі бере й заповнює “Акт про
народження дитини”. І каліграфіч-
ним почерком робить запис: **“На-
ціональність батьків докумен-
тально не підтверджена”**. Тому
в новонародженого маляти у гра-
фі про національність — **прочерк**.

А в нових бланках графа про
національність взагалі відсутня...

Згадую дідуся. Він ще має
першоджерело свого походження
— стареньку “метрику” (“Свідоц-
тво про народження”), де чітко
вказано національність батька-
матері.

А як доведуть свою національ-
ність діти, які народилися вже в
незалежній Україні? Чиїх батьків?
Чиї ми діти?

Пророче писав понад сто ро-
ків тому Тарас:

Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,

Чорнилом політи,
Московською блекотою...
В німецьких теплицях
Заглушені!.. Плач, Україно!
Бездітна вдовице!

Тож запитання до нардепів та
інших державних мужів: хто ж це
так по-єзуїтськи заклав міну по-
вільної дії? Українців позбавили
права мати національність, скасу-
вавши так звану 5-ту графу в пас-
порті. Відбувається підміна понят-
тя “громадянство” терміном “по-
літична нація”, під якими мають на
увазі сукупність усіх громадян різ-
них національностей, які живуть в
Україні.

У 1991 році солодкий ковток
свободи й незалежності під час
“оксамитової революції” затьма-
рив голови представникам Наро-
дної Ради (парламентська опозиція
у Верховній Раді), які не спромог-
лися відстояти у проєкті нового
паспорта графу “національність”.
Чи не тим, які приховують тепер,
хто розкрадає національні ресур-
си України, хто став власником на-
ціональних багатств? Якого вони
роду-племіні, новоявлені скоро-
багатки? Якби були українцями,
то не вивозили б у офшорні зони
капітал, а золото злитками до Із-
раїлю. Вони вкладали б кошти у
вітчизняну економіку, інвестуючи
її, були б спонсорами та мецена-
тами відродження української ду-
ховності. Як це робили в царські
часи Терещенки, Симиренки та ін-
ші українські господарі.

ХТО МИ? ЧИЇХ БАТЬКІВ? ЧИЇ МИ ДІТИ?

Скасували в паспорті графу
“національність” вороги України,
аби позбавити українців само-
ідентифікації й унеможливити
пропорційне представництво всіх
національностей у виборних орга-
нах і виконавчій владі. Далі це
приведе до того, що наші діти і
внуки не знатимуть, якого вони
роду-племіні, яка їхня рідна мова,
хто вони: титульна нація чи нац-
меншина. А в дохристиянські часи
наші предки знали свій рід до сьо-
мого коліна.

Відсутність українців у владі
вже призвела до втрати переваж-
ної частини національного багат-
ства, а в перспективі може при-
звести до втрати землі. На нашій
землі — давній колись світової
цивілізації — українська титульна

Фото О. Литвиненка

нація фактично зведена до рівня
нацменшини. Боротьба проти ук-
раїнців ведеться через олігархів
неукраїнського походження. Од-
ним із найдієвіших методів дена-
ціоналізації є ведення інформа-
ційної війни проти нашого народу
через телебачення.

Відомий український історик
Ярослав Дашкевич так схаракте-
ризував чужинецьке засилля в Ук-
раїні: *“Немає в світі жодної націо-
нальної держави, жодного націо-
нального уряду і адміністрації, які
не те що нехтували правами влас-
ної нації, але своєю бездіяльністю
і корум пованістю сприяли б пе-
реслідуванню власної нації”*.

Міжнародні латентні структури у
світі активно насаджують **систему
глобалізму** через транснаціональні

компанії, які служать не інтересам
народів і націй, а сімей-кланів. Так
стверджував нині покійний академік
М. Павловський: “227 сімей володі-
ють таким багатством, що дорівнює
багатству 47 % населення земної
кулі”. Ця тенденція має місце і в Ук-
раїні, де **20 сімей-кланів володі-
ють 80 % багатств України**.

З цими глобалістичними тен-
денціями узгоджено Закон Украї-
ни “Про національні меншини”,
який гарантує право на вільний
розвиток усім, крім **корінної ук-
раїнської нації**. Тому справедли-
во було б прийняти **Закон “Про
українську націю в Україні”**.

Нинішня влада створює для
нацменшин такі тепличні умови,
що ми, українці, відчуваємося
проти них “бідними родичами”.

До того ж, відсутність у паспорті
графи “національність” не дає
можливості встановити чисель-
ність нацменшин. Згідно з остан-
нім переписом населення, в Укра-
їні проживає 121 тисяча євреїв. А
на веб-сайті (www.jew-soots.com)
вказано, що їхня кількість в Украї-
ні становить 600 тисяч. То де
права?

Це суперечить принципу від-
критості суспільства, бо приховує
найважливіший чинник, що стано-
вить суть міжетнічних взаємин. Як
можна вивчати міжетнічні взаєми-
ни, не знаючи основного кількіс-
ного показника?! “Як можна вив-
чати й характеризувати взаємини
між росіянами, євреями, татара-
ми, не знаючи, скільки їх живе в
Україні? — запитує Левко Лук’я-
ненко у фарисеїв. — І якщо ми хо-
чемо відкритого справедливого
суспільства, то чому громадянин
України має приховувати свою на-
ціональність?”

Держава не повинна допуска-
ти присутності на своїй території
національних груп, які мають іншу,
аніж титульна нація, мету, інші іде-
али й служать іншим державам.

Тому справедливо є вимога
громадськості: **повернути графу
“національність” у паспорті й
свідоцтва про народження гро-
мадян України, визнати вилу-
чення цієї статті прямим нама-
ганням знищити національну
самоідентифікацію українців**.

Зараз знову виношується ідея
про заміну існуючих паспортів
громадян України на **новий зра-
зок**. У кабінетах Мін’юсту та МВС
завершується їхня розробка. Що
це буде за новація? Поки що не
оприлюднено. Але вже відомо, що
Міністерство внутрішніх справ
має намір виготовити новий пас-
порт у вигляді пластикової картки
з елементами захисту від підроб-
ки. Чи буде там графа “національ-
ність”?..

Нині, аби зберегти українську
націю, кожній молодій родині не-
обхідно народити не менше 4—5
дітей! Чи маємо ми сьогодні спе-
ціальні державні програми націо-
нального порятунку? На жаль, усе
відбувається навпаки...

Один із найвизначніших мис-
лителів XX століття, громадський і
політичний діяч, наш земляк із Во-
лині В’ячеслав Липинський писав:
*“Я хочу, щоб була Україна, щоб
був український державний лад
на моїй рідній землі, і я знаю, що
як не буде України, як не буде на-
шої української держави, то я і на-
щадки мої, не зможемо на своїй
землі по-людськи жити”*.

Ми здобули незалежність. Тож
відновимо свою ідентичність.

● ПРО МИНУЩЕ Й БЕЗВІЧНЕ ПОЛІТИЧНА Й ДУХОВНА КУЛЬТУРНІСТЬ

Рубрику веде
Олександр ШОКАЛО,
письменник,
головний редактор
журналу “Український Світ”

Досі в оцінках суспільно-дер-
жавного розвитку України прева-
люють економічні й біологічні по-
казники (ВВП й демографія), а не
духовна якість людського життя, що
визначає рівень самоорганізова-
ності суспільства, його еволюційні
можливості. Духовна якість життя
— це вищий продукт нашого куль-
турного саморозвитку. Тому для
підвищення рівня суспільних інте-
ресів і прагнень необхідно виробити
нову, ідейно наповнену, систему
духовних цінностей, що становлять
моральну сутність культури.

Хоч українська нація має надто
низький рівень політичної культури
— власної політичної свідомості,
але ще зберігає досить значний рів-
ень духовної культури — прагнен-
ня власної душі жити по-людськи.

Тотальна відсутність елемен-
тарної культури в українському по-
літикумі особливо ціннічно вияви-
лася навесні, коли сама природа
спонукає людину до продуктивної
праці, що власне і є сутністю куль-
турного життя на землі. Нинішня

криза в усіх гілках влади засвідчує
відсутність політичної культури в
цілому суспільстві: влада дбає про
свою державу в державі й “крізь
облудні призми всяких партій” (М.
Гоголь) маніпулює суспільною
свідомістю, а суспільство, задур-
манене оглашеннями, не виявляє
своєї політичної волі. А в Україні
одвіку *воля* — це рішення *народно-
го віча*. Це факт найвищої політич-
ної культури.

Саме культура як вища функція
суспільного організму здатна роз-
крити потенційні можливості нації у
духовно-інтелектуальному й соці-
альному планах. Нація самооргані-
зовується, самовідновлюється
завдяки моральним імперативам
питомої культури. У чому сутність
моральних імперативів? На мо-
ральних засадах взаємодопомоги
продуктивних сил здійснюється
добір у здоровому суспільстві, як і
в природі. А відбір в аморальній по-
літиці відбувається на нещадному
антагонізмі, що є суттю паразиту-
чих утворень.

Наявність моральних основ
культури виявляється в кожній прав-
ведній дії людини як її внутрішня
сутнісна ознака, її еволюційна про-
грама. Якщо в людині від першопо-
чатку закладено цю еволюційну
програму, то має бути й механізм її
здійснення. Таким живим, витонче-
ним механізмом для реалізації ево-
люційної програми в соціальному
естві нації є національна культура.
Основні функції національної куль-
тури як системи самовідтворення
національного ества: створення ви-
сокоенергетичного інформаційного
поля, де переробляється, зберігає-
ється й передається інформація
про життя нації в минулому, нині й
визначається перспектива її май-
бутнього; здійснення синергічної
взаємодії, саморегуляції всіх скла-
дових суспільства як відкритої соці-
альної системи; забезпечення ціліс-
ності нації та її енергопродуктивної
взаємодії з іншими націями.

Процес життєдіяльності нації не
вичерпується раціональними засо-
бами політики. Визначальними в

цьому процесі в перспективі реалі-
зації еволюційної програми нації є
іраціональні ціннісні орієнтири
культури. У розумово-раціональній
сфері людської діяльності (влада,
бізнес) виявляється загальне для
всіх людей прагнення керувати, во-
лодіти, що звільняє їх від моральної
оцінки власних вчинків і робить їх у
цьому однаковими. Тільки в духов-
но-іраціональній сфері культури
виявляється неповторна душевно-
індивідуальна творча первина, і сер-
це як центр духовного життя людини
й джерело її моральних почуттів
(П. Юркевич) породжує унікальність
особистості та індивідуальність ду-
ховного типу людини, нації.

Взаємодією наших спільних
сердечних спонук, синергізмом на-
ціональної взаємодопомоги ми
зможемо подолати внутрішню ос-
лабленість нашого суспільного ес-
тва й зовнішні деструктивні впливи
та утвердити моральні імперативи
національної культури й власну по-
літичну волю в економіці й держав-
ному управлінні.